

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "בהעלותך" (ובו ז' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק קי"א "מי יותר מצווה על ואהבת לרעך כמוך?"

שמואל איש המודות

קווים לדמותו של הרה"ח איש החינוך והחסד רבי שמואל קלירס ז"ל

א) מהי מצוות ההדלקה והאם נחשבת היא לעבודה?

ובהבנת דברי ההשגה הנ"ל כתב מרן הגר"ח זי"ע בחיבורו בהלכה זו דהרי ההדלקה אינה עבודה ולפיכך אין בה פסול זרות, ברם איכא מצוה בכחן וכמו דכתבה התורה "בהעלותך את הנרות" כלומר המצוה היא על הכהן וממילא אין לזר להדליק את המנורה אף שאין בזה פסול, וע"כ השיג הראב"ד ז"ל דאם אמנם אין זו עבודה לפסול את ההדלקה אבל אין להתיר זאת לכתחילה בזר.

ומהי שיטת הרמב"ם בזה? מבאר מרן הגר"ח דאין המצוה בעצם מעשה ההדלקה אלא עיקר מצוותה היא שיהיו הנרות דולקין תמיד, וכיון דעצם מעשה ההדלקה אינה מעיקר קיום הדין ממילא לא שייך בזה פסול זרות וחוף (לפיכך אפשר להוציא את המנורה לחוף כדי שיוכל הזר להדליק את המנורה במקום עומדו).

אלא דבזה הפסדנו את תירוץ הריטב"א ז"ל, דא"כ אמאי כתיב בזה אהרן והלא אין כל דין בהדלקה של אהרן ואין לומר דאה"י, אבל זה רק בדיעבד שההדלקה כשרה היא בזר ורק שאין חיוב מיתה, דהא לדעת הרמב"ם לכתחילה מותר לזר להדליק את הנרות, ולכאורה צ"ע.

ויתבאר הדברים על פי דברי הרמב"ם (פי"ג מהל' תמידין ומוספין הל' יז) וז"ל "דישון המנורה והטבת הנרות בבקר ובין הערבים מצות עשה, שנאמר יערוך אותו אהרן ובניו, והדלקת הנרות דוחה את השבת ואת הטומאה כקרבנות שקבוע להם זמן, שנאמר להעלות נר תמיד וכו', מהו דישון המנורה? כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר וכו', ומדליק נר שכבה, והדלקת הנרות היא הטבתם ונר שמצאו שלא כבה מתקנו".

והנה מרן הגר"ח זי"ע תמה בדברי הרמב"ם דהדלקת הנר היא הטבתם, והרי בגמ' ביומא (דף כ"ד ע"ב) מבואר דמעשה ההטבה היא מעשה עבודה ואילו

איתא בפרשה (פר' ח פס' ב') **"דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות"**.

בפרש"י: למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים? לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה, חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות".

וצ"ע ומה סבר אהרן וכי לא חשב זאת לעבודה חשובה עד שצריך היה לנחמה?

ברם מצינו בגמ' ביומא (דף כ"ד ע"ב) דהדלקה כשרה בזר והדלקה לאו עבודה. והנה בתוס' ישנים [וכן הוא בריטב"א] הקשו דאם הדלקה כשרה בזר למה נאמר בזה 'דבר אל אהרן' דמשמע דבעינן לאהרן שהוא כהן כדי לעשות ההדלקה והרי היא כשרה בזר?

ובריטב"א ז"ל תירץ דהנה כד נדקדק בלשון הפסוק לא נאמר לשון חיוב 'דבר אל אהרן וידליק' אלא אמר לשון העלאה, לומר דאין זו עבודה שפסולה בזר ואין חיוב מיתה על מעשה ההדלקה (ובפשטות אין היא נחשבת כעבודה תמה שאיכא חיוב על העבודה הנ"ל).

וברמב"ם (פי"ט מביאת מקדש הל' ז') איתא בז"ל "וכן הדלקת הנרות כשרה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוף מותר לזר להדליקן" עכ"ל. נראה דלשיטת הרמב"ם מותרת ההדלקה לזר אף לכתחילה אלא שאין יכול לעשותה כיון שהיא בהיכל אבל אם יוציאה את המנורה לחוף לאחר הטבה יוכל אף הזר להדליקה. ובהשגות הראב"ד ז"ל כתב "אמר אברהם, הפליג כשאמר מותר לזר להדליקן, אלא שאם הדליקן כשרות עכ"ל. נראה דדעת הראב"ד ז"ל דרק בדיעבד כשרה ההדלקה.

בצער הזה, ויתכן שהוא כמו המיתני, וכן ואנשיהם יהיו הרוגי מות בחוריהם מוכי חרב במלחמה (ירמיה פ' י"ח פס' כ"א) וכו' יעו"ש". משמע שמשנה רבינו ביקש שהקב"ה ישלח עליו הורגים בחרב ולא ימות מיתה טבעית כי מוכן הוא אפילו למות מיתה לא טבעית מאשר לראות את צרת הכלל. ומצינו על זה האופן אצל יונה שביקש את מותו והתפלל על כך, ויש להבין היאך מותר להתפלל על קירוב מיתה בניגוד צו החיים? והוא תימה עצומה.

אמנם מצינו כבר חידוש זה בדברי הר"ן ז"ל (בנדרים דף מ' ע"א) שאם יש חולה שמצטער ביותר בחייו ואי אפשר לו לחיות באופן הנ"ל מותר להתפלל עליו שימות, (בד"ה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות) כלומר מי שאינו מבקר חולה אינו מתפלל עליו לא שיחיה ולא שימות, ומינה משמע דאם היה בא לבקר את החולה והיה רואה את החולה במצבו הקשה כל כך היה מתפלל עליו שימות ואף זה בגדר חסד בדיוק כמו להתפלל על חולה שיכול לחיות שיש להתפלל עליו שיחיה) וזה לשונו "נראה בעיני דהכי קאמר, פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות, כגון שמצטער החולה בחוליו ואי אפשר לו שיחיה כדאמרינן בפרק הנושא (כתובות דף ק"ד ע"ב) דכיון דחזאי אמתיה דרבי דעל כמה זימנין לבית הכסא ואנח תפילין וקא מצטער, אמרה, יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים, כלומר דלימות רבי, ומשום הכי קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפילתו אפילו לחיות, מפני שהיא תפילה יותר מועלת ומי שאינו מבקר אין צריך לומר שאינו מועילו לחיות, אלא אפילו היכא במיתה אפילו אותה זוטרת אינו מהנהו".

נראה דהר"ן למד דהמעשה שעשתה אמתיה דרבי נכון הוא להלכה, דפעמים נבחר מות מחיים. ברם אין זה פשוט להלכה ובי"עמק שאלה" על השאלות (צ"ג) העיר דיש אופן ללמוד פשוט אחר בסוגיא וכפי שמבאר המהרש"א (בח"א) את הסוגיא יעו"ש, דלפי זה אין כל הכרח לבאר את הגמ' כפי שפירש הר"ן את הסוגיא.

אולם מצינו בגמ' בשבת (דף ל' ע"א) שדוד המלך התפלל שימות בערב שבת ולא בשבת כדי שיוכלו להתעסק בהספדו ובקבורתו עד שאמר לו הקב"ה שטוב יום אחד שלו מאלף קרבנות שיקריב בנו בבית עולמים, והיאך סבר דוד המלך שמותר לו להתפלל על קיצור ימים ואפילו יום אחד חשוב מאד ואפילו רגע אחד בלבד שהרי אסור לעצם עינו של גוסס כיון שמקרב מיתתו, ואף שמדובר ברגעים ספורים ביותר אסור הדבר.

ותו מצינו בגמ' בסוטה (דף מ"ו ע"ב) שלא היו מתים בארץ לז' לפי שהיו דוברי אמת ולא היה מלאך המות יכול לשלוט שם ואם היה אדם חפץ למות היה יוצא מחוץ שערי העיר והיה מת. עוד מצינו בילקוט (פרשת עקב תתע"א) שבאה אשה לר' יוחנן ואמרה לו שקצה

הדלקה אינה נחשבת עבודה וכשרה אף בזר. והכי איתא להדיא ברמב"ם (פ' ט' מהל' ביאת מקדש הל' ז') דהטבת הנרות פסולה בזר ואילו הדלקת הנרות כשרה בזר? וא"כ איך אפשר לומר דהדלקת הנרות היא הטבתן, והרי להדיא מפורש שאין כן הדבר?

ובביאור דברי הרמב"ם ז"ל כתב מרן הגר"ח דס"ל להרמב"ם דעיקר מצות המנורה שיהיו הנרות דולקים ואין המצוה במעשה ההדלקה, ועל כן אמר הרמב"ם דהדלקת הנרות היא הטבתן, כלומר דבמה שהנרות דולקין כהלכתן בהכי מתקיימת מצוות ההטבה, ולא קאי הרמב"ם על מעשה ההדלקה עצמה, דהיא כלל לא שייכת לעיקר המצוה, ודישון המנורה ונתנית השמן שייכים בעצם עשייתם למעשה עבודה ועל כן לא ניתנים להיעשות אלא בכחן.

העולה בזה דמצות הדלקת הנרות דמנורה לא קאי על עצם מעשה ההדלקה שהרי היא אינה רק הכשר מצוה אלא עיקרה היא רק ההטבה, שהרי מצוות ההדלקה שיהיו הנרות דולקין וזה תלוי במעשה ההטבה (שבמעשה ההטבה יש לנרות לדלוק כראוי ואילו הדלקה עצמה בלא הטבה לאו כלום) ולפיכך ההדלקה עצמה כשרה בזר, ועל כן לענין מצוות ההטבה על זה נאמר דין הכהונה ועל זה נאמר שאהרן ידליק הנרות.

ועתה אפשר לומר בדרך האפשר דעל זה חלשה דעתו של אהרן לכתחילה, דבמצות הנרות עדיין לא נחה דעתו שהרי ההדלקה עצמה כשרה בזר וזה שהוא מדליק אותה כי מקומה בהיכל ואין לזר כל גישה למנורה, אבל לו יצויר שיוציאו את המנורה לחוץ וכל הזר להדליק אותה, ואילו בחנוכת המזבח היו הנשיאים שהם זרים ראשונים בענין ואילו הוא אהרן שנבחר להיות בחיר ה' לא נבחר למזבח, ולא נתקנא שהם הקריבו אלא למה הוא ככהן אינו יכול להקריב מטעם לוי לחנוכת המזבח, על כך ניחמו הקב"ה דמצות הנרות לא ההדלקה העיקר אלא ההטבה והיא אינה כשרה בזר ומצוה זו נוהגת היא בתמידות ולא פעם אחת ואילו חנוכת המזבח אף שזרים מקריבים אותה אבל מצוה זו רק פעם אחת ותו לא, ודו"ק היטב.

ב) האם מותר להתפלל על המוות כשהחיים קשים מאד לאדם?

איתא בפרשה (פ' י"א פס' ט"ו) "ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי".

ובפרש"י: ואם ככה את עושה, תשש כוחו של משה כנקיבה כשהראהו הקב"ה הפורענות שהוא עתיד להביא על זאת, אמר לפניו אם כן הרגני תחילה".

לכאורה נראה מפשטות דברי רש"י שמשנה רבינו התפלל על מותו וביקש מהקב"ה שיקח אותו לפני שיראה את צרת הכלל, והדברים מתפרשים ביתר חריפות בדברי הרמב"ן ז"ל "וטעם הרגני נא הרוג, שתשתלח עלי הורגים בחרב כי טוב מותי אפילו בחרב אדם מחיי

(דף ל"ג ע"ב) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" ויש לשאול לפי"ז אם מותר להתפלל על יראת שמים והלא אין זה תלוי כלל בידי שמים, ברם אומר החזו"א דאין התפילה בגדר בידי שמים, דזה כוח ההשתדלות של האדם שמתפלל על יראת שמים וזה נחשב כמעשה שלו לזכות ביראת שמים, והעיר בן אחרותו מרן שר התורה רשכבה"ג הגר"ח קנייבסקי זיעועכ"י דבכך מיושבת קושית המהרש"א על ר' מאיר שהתפלל על הני בריוני שישבו בתשובה והרי אין זה תלוי בידי אדם, ברם לפי דברי מרן החזו"א מיושבים הדברים שפיר, דהתפילה אינה נחשבת בידי שמים אלא הוי מעשה אדם.

ולפי"ז לדעת המהרש"א נראה בבירור דתפילה הוי בידי שמים ואין כאן התערבות אדם כלל, אולם לדברי החזו"א הוי כה"ג מעשה אדם.

והנה יש לדון דבשלמא לדברי המהרש"א אפשר לומר דעצם התפילה איננה מעשה אדם כלל והוי רק סגולה שמימית שיכולה לפעול ואולי זה פחות אף מגרמא של אדם ולפיכך אין איסור בתפילה, אולם לדברי החזו"א יש לעיין אם כוח התפילה נחשב למעשה של האדם עצמו, לכאורה לא גרע מגרמא בעלמא, וא"כ להתפלל על המות הוי דבר תמוה מאד, ואולי דוד המלך סבר כדברי המהרש"א דכוח התפילה אינו נחשב כמעשה אדם רק בקשה בעלמא וענו לו דאף לשיטתו עצמו אין לזלזל ביום אחד של חייו שטוב יותר מאלפי קרבנות שיקריב שלמה בנו. אולם תמוה יהיה שכך סבר משה רבינו.

(והנה לפי הסבר זה משמע דלדעת המהרש"א דלא הוי כוח התפילה כוח האדם אלא הוי כוח שמים גרידא ומש"ה אין את כוח התפילה על יראת שמים שאינה בידי שמים שאינה שייכת לזה כלל, א"כ יש לתמוה מה האיסור להתפלל על חולה שימות והלא בלאו הכי אינו מעשה של אדם כלל והרי הכל מסור לידי שמים ואם בשמים לא הוכרע דינו למיתה מה תועיל התפילה וא"כ למה אסור להתפלל?

ונראה לומר דלדעת המהרש"א יש לתפילה איזשהו כוח להטות את האדם מחיים למיתה, דבזה שמתפלל על החולה שימות מעורר הוא את דינו מחדש ואלבא דהמהרש"א אסור גם באופן כזה, אף שהכל בידי שמים, מכל מקום לעורר על האדם כוח הדין למיתה ואם היה מתעצם עליו בתפילה שיחיה אפשר שהיו ממתיקים את חייו לפיכך גם זה אסור.

בר מן דין, אפשר דאותם רגעים שחי וסובל בזה העולם הוא ממתיק לעצמו הרבה מיסורי עולם הבא וחפץ החולה אם היה יודע את דינו בשמים לחיות, כי אין ערך ליסורים שאם היה האדם יודע את כוחם היה חושק בהם מאד, כפי שמתבאר בספרים הקדושים ולפיכך אסור בשום פנים להתפלל על החולה שימות וודאי שגם החולה אסור להתפלל על עצמו שימות ואסור להתייאש מן הרחמים).

בחייה בשל אריכות ימיה יותר מידי ואמר לה ר' יוחנן עצה שאם רוצה היא תימנע ג' ימים מליכך לבית הכנסת דאריכות ימיה בא לה בשל שהייתה משכמת ומערבת בבתי כנסיות וזו סגולה לאריכות ימים ואם תימנע מליכך לבית הכנסת ג' ימים תתבטל הסגולה ותמות וכך הוה ומתה.

תו מצינו בספר חסידים (סימן ש"א) שבאה אליו שאלה מזקן שלא רצה יותר לחיות ושאל אם יכול להימנע מלומר שמו"ת שסגולה גדולה להאריך ימים כדי שימות ואמר לו שאין זו סגולה אלא חיוב גמור לומר ולפיכך כל עוד הוא חי אסור להימנע מלומר שנים מקרא ואחד תרגום, ומהאי טעמא אסר לו לעשות כן, ולא אסר לו משום שאסור לקרב את המיתה.

הרי שמותו באופנים מסוימים לקרב את המות כל שלא עושה פעולה של ממש וצ"ע היאך הדבר מותר אפילו בדרך גרמא? ואם מותר לעשות פעולות שאינן פעולות מעשיות לקירוב מיתה וכל האיסור הוא רק באופן שעושה פעולות ממשיות ואפילו בדרך גרמא אסור (כפי שמצינו בגמ' ע"ז [דף י"ח ע"א] שנמנע ר' חנינא בן תרדיון בעת שהיה מוטל בתוך כבשן האש לפתוח את פיו כדי שתיכנס שלהבת לתוך פיו וימות במהרה, דאף קירוב רגע אחד גם באופן שכבר מתיישר יסורי שאול וסופו למות אסור דהוי מאבד עצמו לדעת ולכך לפתוח פיו דהוי פעולה ממשית לקירוב מיתה ודאי אסור) אבל אם אינו עושה פעולה מעשית של קירוב מותר, ועדיין הדברים צריכים עיון מהו הגדר.

והנה בספר "בנין ציון" (סימן קל"ז) תמה לדינא דכיון דאסור להכניס עצמו למקום הסכנה דאסור ללכת תחת קיר נטוי א"כ היאך מותר לילך למדבר דהוא מקום סכנה וכפי שמצינו שחייבים לברך הגומל כדאיתא בגמ' בברכות (דף נ"ד ע"ב) והעלה דמדבריות אינן מקום סכנה של ממש אלא דמזדמנות לשם סכנות שיכול למנוע אותם אם ילך עם אורחת גמלים, לפיכך אין זה מחשיב מכניס את עצמו למקום הסכנה, ומהאי טעמא מותר לנסוע באוניות למסחר [וכן לטוס] אף שגם שם מצויה סכנה ואומרים ברכת הגומל, דאין זה בגדר מכניס עצמו למקום הסכנה רק במקום שנקבע עליו שם סכנה כקיר נטוי, כי קיר נטוי הפך להיות מקום סכנה במציאותו.

והיה לפי זה מקום לומר דאף להימנע מסגולות שמאריכות ימים כלל לבית הכנסת או לגור בעיר לזו דהמקום הוא זה שמאריך ימים מכל מקום מחוץ ללזו אין זה מקום מיתה אלא שבשביל אותו זמן אין יותר את המקום שיאריך את ימיו כה"ג אין זה נחשב למקום סכנה אף אם כוונתו היא לקירוב מיתתו מכל מקום אין במעשה שנקט דבר עם קירוב מיתה כה"ג אין כל איסור לעשות מעשה כזה ואף לעוף על כך (כרי יוחנן).

ועל תפילה עצמה מה כוחה לטוב ולמוטב, מובא בחזו"א (סוף או"ח) הערה נפלאה, דאיתא בגמ' ברכות

הללו, כי מצאנו בחז"ל שכל הדברים האלו הם טובים למעיים, כדלהלן:

דהנה דגה היינו דגים קטנים, כדתיא בנדרים נ"א ע"ב: "דגה שאני טועם אסור בקטנים ומותר בגדולים", ואכן במצרים היו מצויים להם דגים קטנים, כדאיתא בסוטה י"א ע"ב: "בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם **דגים קטנים** בכדיהן, ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ובאות ושופותות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה" וכו', ודגים קטנים הם טובים למעיים כדאמרינן בברכות מ' ע"א: "הרגיל בדגים קטנים אינו בא לידי חולי מעים".

וכן **הקשואים** טובים למעיים, כדאמרינן בע"ז י"א ע"א "קישות מרחיב מעיים", וברמב"ם הלכות דעות פ"ד ה"ו כתב: "דברים המשלשין את בני מעים כגון... ומיני הקשואים", וכן **האבטיחים** טובים למעיים כמ"ש הרמב"ם שם.

ו**חציר** פירש רש"י כרישין, וגם הם יפים למעיים, כדאמרינן בברכות מ"ד ע"ב: "כרישין קשין לשינים ויפין לבני מעים".

וכן **הבצלים** טובים לחיטוי המעיים, כמ"ש בפרקא דרבינו הקדוש שער ששה: "ששה דברים נאמרו בבצל כו' והורג שרצים שבתוך מעיו".

וכן **השומים** טובים מאוד לניקוי וחיטוי המעיים, כמ"ש בבב"ק פ"ב ע"א "חמשה דברים נאמרו בשום וכו' והורג כנים שבבני מעיים", וכן ידוע שהשום משלשל וקוטל תולעים וחיידקים ונגיפים.

ד) מי היא 'האשה הכושית אשר לקח'

ו**תדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הכשית אשר לקח כי אשה כשית לקח (יב, א)**

ידוע מה שפירשו חז"ל שהוא לשון סגי נהור והכוונה לציפורה, ותלונתם היתה על כך שפרש ממנה, וכפי' התרגום אונקלוס ורש"י, וכן באבן עזרא כתב: "יש אומרים כי משה מלך על כוש ולקח כושית... והישר בעיני שזו הכושית היא צפורה... היתה שחורה ודומה לכושית", ולפי פירוש זה עיקר חסר מן הספר, שלא כתוב בתורה כלל איזה תלונה היתה להם על אודותיה, ומפשט הלשון משמע שהתלונה היתה על עצם זה שלקח אשה כושית.

אמנם בפ"י הרשב"ם כאן כתב: "הכשית. שהיא ממשפחת חם. כי אשה כשית לקח. כדכתיב בדברי הימים דמשה רבינו מלך היה בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכה אחת ולא שכב עמה כמ"ש שם. והם לא ידעו כשדברו בו שלא נזקק לה. זה"ו עיקר פשוט"ו. שאם בשביל צפורה דברו מה צורך לפרש כי אשה כושית לקח וכי עד עתה לא ידענו כי צפורה מדינית

איברא דבמכילתא [פרשת בא] איתא "תמצא האבות והנביאים שהיו נותנים עצמם על מישראל, במשה מה הוא אומר יועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי" בדוד מהו אומר "אלה הצאן אשר עשו תהי נא ירך בי ובבית אבי" הא כל מקום אתה מוצא האבות והנביאים נתנו נפשם על ישראל".

לכאורה אפשר היה לפרש את דברי המכילתא שהיה עניין של מסירות נפש עבור הכלל ולא תפילה למות, אלא נכונות לקחת את כל העוונות והגורל של עם ישראל, ובוזה אין עניין של תפילה על מיתה, ודומה הוא לבן האומר על הוריו 'הריני כפרת משכבם' שמוכן הוא ליטול על עצמו את כל שנגזר עליהם, אבל אין בכל זה תפילה ממש על מיתה. ועל זה האופן ודאי ניתן להעמיס בדברי רש"י הנ"ל.

אלא שקצת דוחק לומר כן בדברי הרמב"ן שנראה שמשה רבינו ביקש שיזמין לו חרב למות בו, וא"כ ודאי שתהיה מינה סייעתא גמורה לדברי הר"ן, ומכל מקום ודאי די"ל דאין זה אף בגדר גרמא דמיתה דפשיטא שאסורה וצ"ב.

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

ג) זכרנו את הדגה וגו' למה הזכירו דוקא את המאכלים הללו?

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטיחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים (יא, ה)

כבר מבואר בחז"ל ובמפרשים טעמים למה הזכירו המתאים דוקא את המינים הללו, ועל דרך הפשט נראה שהמינים הללו היו מצויים לרוב במצרים ורק אותם היו אוכלים בחינם, וכמו שהעיד רבינו עובדיה מברטנורא באגרתו הידועה הנקראת 'דרכי ציון', וז"ל: "וישבנו במקום ששמו פוא"ה שני ימים... והמקום ההוא גדול ויפה מאד והדגה בו חנם וכל מיני ירקות, ונסענו משם ובאנו עד בולא"ק ראשית ארץ מצרים", ועוד כתב בהמשך האגרת: "גם כי העצים ביוקר גדול בארץ מצרים... והבשר והפירות ביוקר גדול... לא ראיתי זול במצרים זולת מדגת היאור ובצלים וחציר וקישואים ואבטיחים וירקות, והלחם בזול בשנות השבע".

ונראה בס"ד עוד טעם נכון על דרך הפשט:

דהנה בפרשת חקת איתא שאמרו העם "ונפשנו קצה בלחם הקלקל", ופירש רש"י שם "לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל, אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא", הרי שהמתלוננים חששו שיהיו חולי מעיים, ולפ"ז יש לפרש שמטעם זה רצו דוקא את המאכלים

פ' שופטים ובספר הגלגולים פל"ג ובספר לימודי אצילות דט"ז ע"ב.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

(ה) בענין פרישת משה רבינו מאשתו ובגדי חיוב עונה

א כתוב בסוף הפרשה (במדבר יב, א – ב): "וַתִּדְבֹר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּהֵנִית אֲשֶׁר לָקַח כִּי אִשָּׁה כֹּהֵנִית לָקַח. וַיֹּאמְרוּ הֲרֵק אֶךָ בְּמִשְׁחָה דָבָר יי הלא גם בְּנוֹ דָבָר וַיִּשְׁמַע יי".

ובספרי (זוטא יב, א) מבואר מפני מה נסמכה פרשה זו לפרשת מינוי הזקנים: "רבי שמעון אומר אף צפורה פתחה בדברים ואמרה למרים ומרים אמרה לאהרן ואהרן הוסיף על דבריהם ונשאו ונתנו בדברים ומה היו הדברים אמרו כיון שנתמנו הזקנים הדליקו כל ישראל נרות ועשו שמחה בשביל שעלו שבעים זקנים לשררה וכיון שראתה מרים הנרות אמרה אשרי אלו ואשרי נשותיהן אמרה לה צפורה אל תאמרי אשרי נשותיהן אלא אוי לנשותיהן שמיום שדבר הקדוש ברוך הוא עם משה אחיך לא נזדקק לי מיד הלכה מרים אצל אהרן והיו נושאים ונותנים בדבר שנאמר ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה על עסקי פרישתו מן האשה אמרו גיתן [=גאוותן] הוא משה וכי לא דבר הקדוש ברוך הוא אלא עמו בלבד כבר דבר עם נביאים הרבה ועמנו ולא פירשנו מנשותינו כמו שפירש שנאמר הרק אך במשה דבר ה'".

ובגמרא (שבת פז, א) איתא: "שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא עמו, הוסיף יום אחד מדעתו, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות. הוסיף יום אחד מדעתו. וכו'. ופירש מן האשה. מאי דריש, נשא קל וחומר בעצמו, אמר ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהן אלא שעה אחת, וקבע להן זמן, אמרה תורה (שמות יט, יא) והיו נכנים וגו' אל תגשו, אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי, ואינו קובע

היא. ועוד תשובה כי לא היתה כושית כי כוש מבני חם הוא ומדין מבני קטורה אשר ילדה לאברהם". ומה שהביא מדברי הימים כוונתו לספר 'דברי הימים של משה' המועתק בילקוט שמעוני פ' שמות רמז קס"ח, שמסופר שם כל הענין בארוכה, וכן הוא בספר הישר.

ובדעת זקנים כאן כתב: "בדברי הימים דמשה משמע כושית ממש, שהיתה מלכה ומשה משל על כוש ארבעים שנה, ולכך אמרו אך במשה דבר ה' כלומר וכי בשביל שדבר עמו הקב"ה נתגאה שלא רצה ליקח אשה מבנות ישראל, הלא גם בנו דבר ולא נתגאינו בכך, ונראה שעל אותה מלכה שלקח היו אומרים כן, כי מצפורה בורח היה מפני פרעה ואנוס היה".

ובתרגום ארץ ישראל (המכונה 'תרגום יונתן'): "וַאֲשֶׁתֶּעִי מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה פִּתְגָמִין דְּלֹא מְהַגְנִין עַל עֵיִסָּק אֲתֵתָא כּוֹשִׁיָּתָא דְאַסְבוּהִי כּוֹשִׁאֵי לְמִשְׁחָה בְּמִיעֲרָקִיהָ מִן קֶדָם פְּרָעָה וְרִיחָקָה, אַרוֹם לְאִיתָא אַסְבוּהִי יֵת מְלֻכְתָּא דְכוּשׁ וְרִחִיק מִינָהּ. וַאֲמָרוּ הֲלֹחֹד בְּרָם עִם מִשְׁחָה מְלִיל ה' דְּאֲתַפְרֵשׁ מִתְּשֻׁמִּישׁ דְּעָרִיס הֲלֹא אוֹף עִמְנָא מְלִיל", הנה הוא ג"כ פירש שאשה כושית הוא כפשוטו.

ואמנם אחר כך כתב הת"י "וַאֲמָרוּ הֲלֹחֹד בְּרָם עִם מִשְׁחָה מְלִיל ה' דְּאֲתַפְרֵשׁ מִתְּשֻׁמִּישׁ דְּעָרִיס", דהיינו שתלונתם לא היתה על כך שלקח אותה אלא על כך שפרש ממנה, ונראה דלא ס"ל כמו שאמרו חז"ל שמשה פרש מצפורה, כי אם כן למה דיברו רק אודות מלכת כוש ולא אודות צפורה, אלא ודאי ס"ל שלא פרש מצפורה (ואין זה פלא כי מצינו הרבה מדרשים חלוקים).

ואמנם לכאן תמוה למה התלוננו על כך שמשה רחוק מְמַלְכֵת כּוּשׁ, אדרבה היה להם לשבחו על כך שמיאן להתדבק בזרע חם, שאין ארור מתדבק בברוך, ואולי תלונתם היתה על כך שבכל אותם ארבעים שנה היה משה רבינו שרוי בלא אשה, והיה לו ללכת לארץ אחרת ולישא אשה ראויה לו, והבינו שטעמו היה שרצה להיות פרוש מהעוה"ז שנים רבות כדי שיזדכך ויזכה לקבל נבואה, ואמרו הנה אנחנו ג"כ זכינו לקבל נבואה בלי פרישות מרובה כזו.

ומה שמיאן האבן עזרא בפ"י זה, הוא משום שלא האמין בספר דברי הימים של משה, כמו שכתב בפ' שמות (ד, כ) "ואל תסמוך על דברי הימים של משה כי הבל כל הכתוב בו", אמנם התרגום א"י והילקוט שמעוני והרשב"ם והדעת זקנים האמינו בדבריו, וכן במדרש תהילים מזמור צ' אות ט"ו איתא: "בר קפרא אמר ורהבם עמל... וכל אותם שמונים שנה שהיה משה בבית פרעה ובכּוּשׁ ובמדין וחזר עוד למצרים היו בצרות ועמל", הרי להדיא שגם חז"ל האמינו בדברי הספר הזה, וכן רבינו האריז"ל האמין בסיפור זה, וביאר בו כמה סודות נפלאים, עי' בשער המצוות

ומבואר בדברי התוס' שמזה שהקב"ה הסכים על ידו לא ניתן ללמוד לדין על מצות פריה ורביה, כיון שאפשר שבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו.

והדברים צריכים ביאור גדול, וכי שייך להעלות על הדעת שהקב"ה יסכים עם דבר שאינו נכון בגלל סברא זו. ועוד קשה שהרי אחר כך הקב"ה אמר למרים ואהרן שהם טועים בדבריהם ומשה רבינו צודק, ונמצא ששוב הסכים הקב"ה עם משה [ויעוין בספר לבני בנימין (מערכה יח) שהאריך בביאור דברי הגמרא הללו].

ב. והנה החתם סופר (על התורה, ד"ה כי אשה כושית, דף נג, א) כתב: "כי אשה כושית לקח פירוש ואיננה ישראלית מבטן מלידה ומהריון ואין דרכה למחול על עונה בשביל שנעשה תלמיד או נביא, ואם תאמר כשנישאת שנית לו אחר שילוחיה כבר ידעה שהוא נביא וסברת וקבלת. זה אינו, דמנא ידעה שהרי גם בנו דיבר ה' ולא פרשנו מתשמיש וחשבה היא כמונו כמוהו. והשי"ת השיב בכל ביתי נאמן הוא ונעשה בריה חדשה גשם חמישי ונפטר מכל התחייבות איש לאשתו כמו אשתו של אליהו הנביא ושל רבי יהושע בן לוי".

ויש לדקדק בדבריו, שמשמע שכל הנידון היה רק מצד חיוב עונה, ועדיין צריך עיון מה עם חיוב פריה ורביה. ועוד יש לעיין, שאם כן מה היה הטעם של משה שפרש מאשתו, וכי הוא סבר על עצמו שהוא גשם חמישי.

והנה החתם סופר בתשובה (יו"ד קמט) כתב: "נסתפקתי באשת חבר שמצאה בעד הבדיקה כעין מראה אדמדם ושאלה לחכם וטהר אי שרי לבעלה להחמיר על עצמו דלא גרע מבהמה שהורה בה חכם או דלמא לאו כל כמיניה להחמיר על עצמו להפקיע שיעבודו דנשתעבד לאשתו בעונה האמורה בתורה והיא תשוב אמריה אנא אמרי דאתרא קסמיכנא ולא

לי זמן על אחת כמה וכמה. ומנלן דהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו דכתיב (דברים ה, כז) לך אמר להם שובו לכם לאהליכם וכתוב בתריה ואתה פה עמד עמדי, ואית דאמרי פה אל פה אדבר בו" [ויעוין בהקדמת הבית שמואל לביאורו על אבן העזר שביאר באופן נפלא היאך כל אותם שלשה דברים וקשורים ותלויים זה בזה. ובזה מיושבת קושיית הפני יהושע (שבת שם)].

ובגמרא (יבמות סא, ב) נחלקו בית שמאי ובית הלל מאימתי יוצא אדם ידי חובת מצות פריה ורביה, בית שמאי אומרים שני זכרים, כמו שמצינו אצל משה רבינו שלאחר שנולדו לו שני בנים פירש מאשתו. ובית הלל סוברים זכר ונקבה כברייתו של עולם. ומקשה הגמרא (שם סב, א): "ובית הלל נמי לילפו ממשה, אמרי לך משה מדעתיה הוא דעבד, דתניא שלשה דברים עשה משה מדעתו, והסכימה דעתו לדעת המקום".

ודברי בית הלל צריכים ביאור שהרי סוף כל סוף הסכימה דעתו לדעת המקום, ואם כן נמצא ששוב אפשר ללמוד ממה רבינו, שאחר בן ובת יוצאים ידי חובת פריה ורביה. ועל קושיא זו אפשר לומר כדברי התוס' (שבת שם ד"ה ואתה) שכתבו: "וא"ת מנלן דפירש משה מדעתו קודם ושוב הסכים הקדוש ברוך הוא על ידו שמא זה הוא צווי גמור שצוה לו לפרוש. ותירץ ר"ת דאם איתא דמחמת צווי הקדוש ברוך הוא פירש ולא מדעתו היאך היה מערער אהרן ומרים דכתיב ותדבר מרים ואהרן במשה אלא ודאי מתחלה פירש ממנה לגמרי משה מדעתו ואף על גב דהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו מ"מ נתרעמו עליו לפי שאילו לא פירש מדעתו לא היה הקדוש ברוך הוא מסכים דבדרך שאדם הולך בה מוליכין אותו שהרי לאהרן ומרים לא אמר לפרוש אף על גב שגם עמהם היה מדבר".

נתן. ויעויין באוצר הפוסקים (שם, ס"ק יז) שניסו למצוא לזה מקור. ויעויין בספר הקשורים ליעקב (לרבינו היעב"ץ דרוש תפילת ישרים) שביאר באופן נפלא מפני מה רצה להתייעץ באשתו].

ונראה מדבריו בתשובה שגם אשה ישראלית אינה מסכמת על ביטול עונה לגמרי, ולא כמו שכתב בפירושו לתורה.

ג. והנה בגמרא (ביצה ה, ב) איתא: "הכי קאמר מכדי כתיב (שמות טו, יט) היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה, לך אמר להם שובו לכם לאהליכם (דברים ה, כז), למה לי, שמע מינה כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו. וכי תימא למצות עונה הוא דאתא וכו".

והקשה המהרש"א על אתר: "וא"ת כיון דממילא ליתא לתקנתא ממילא נצטוו בפריה ורביה כמו שנצטוו כבר. וי"ל דה"ק וכי תימא למצות עונה הוא דאתא דהוי ליה מצות פריה ורביה דבר שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני דלזה ולזה נאמרה וכו".

ובהגהות קרני ראם על המהרש"א (אות א) כתב: "מלשון למצות עונה משמע דאינו מצות פריה ורביה אלא דנפקדו אמצות עונה ולכל אדם ואפילו לטייל ופועל יהיה תיכף עונתם בשובם מההר". ודבריו צריכים עיון גדול, וכי יעלה על הדעת שהתורה תחזור ותתיר מצות פריה ורביה ולא תתיר מצות עונה, מהיכי תיתי לחלק ביניהם [ויעויין בפנים יפות בפרשתנו (ד"ה עוד יש לפרש) שביאר שכוונת הגמרא היא כלפי הנשים שאינן מחויבות בפריה ורביה, ומיושבת קושיית המהרש"א].

והנה הבית שמואל (א, א) תמה על הרמב"ם מנין לו לחלק ולומר שמועיל מחילה של אשה על מצות עונה אחר שקיים פריה ורביה, ולא מהני קודם לכן, והלא גם לאחר שקיים פריה ורביה יש מצות לערב אל תנח ידך.

בעינא לאחמורא אנפשי טפי ואי משום בהמה שהורה בה חכם האי מצוה דיליה היא ולדידה מאי איכפת לה".

וכתב החתם סופר: "וכיון שזכינו לדין אמרינן אפילו צווחת לא מהני דאמרינן השתא הוא דאתרעת דבשעת נשואין מסתמא היתה כשרה כשאר בנות ישראל ורוצה שיהיה בעלה ת"ח ולא נשתעבד לה מעולם בכה"ג שלא יעשה ת"ח וא"כ לא מהני צווחה שלה עתה. וכו'. וכן מצינו באגדה דסתם בנות ישראל משתוקקת שיהיה בעליהן ת"ח אף על גב שיפרש מהם יותר וימעט בעונתם דכן מצינו בנבואת אלדד ומידד שאמרו הנשים אשרי נשותיהם של אלו שזכו לכך ובלי ספק שהנביא פרוש יותר משארי חכמים ואפ"ה שבחו נשותיהם אף על גב דציפורה השיבה אוי לנשותיהם דמיום שנתייחד הדבור עם בעלי פירש ממני היינו שפרש מכל וכל והאשה מבקשת תפקידה אבל למעט עונתה אינה מקפדת" [והובאו דבריו בפתחי תשובה (אהע"ז עו, ד) ועל עיקר דבריו יש להעיר שמהיכי תיתי שהבעל יצטרך לעבור על איסור בשביל חיובו, ומה זה דומה לשינוי זמן העונה. וצע"ק].

ומבואר מדבריו שלמעט בשיעור עונה בגלל שהבעל נהיה תלמיד חכם אין צריך לשאול את אשתו, ואפשר לעשות כן אף בעל כרחו. אבל לבטל לגמרי אי אפשר, וזהו שלא כדברי היערות דבש (ח"ב דרוש יא) שכתב בדרשתו לבני עדתו בשעה שהתמנה לרבנות העיר פראג, לבאר את דברי הגמרא (ברכות כז, ב) שרבי אלעזר בן עזריה לפני שהתמנה לנשיא אמר "איזיל ואימליך באינשי ביתי", והדברים תמוהים איך שייך שיעזוב עצת חכמי ישראל וילך בעצת אשתו. וביאר שכיון שעונת ת"ח היא משבת לשבת, ועונת נשיא היא אחד לשלושים יום, הוצרך רבי אלעזר בן עזריה לקבל רשות מאשתו [והובאו דבריו בפתחי תשובה (שם, ג) והעיר שלא נמצא כן באבות דרבי

שכל שאין מצות עונה, אין את צורת המצוה של פריה ורביה. ועל כן אף שהסכים הקב"ה על ידו, עיקר ההסכמה היתה על מצות עונה, שכלפי שעבודיו לאשתו אין הוא מחויב יותר, ואף שנוצר בזה גם פטור על פריה ורביה.

ואולי אפשר לומר שזהו כוונת התוס' שאהרן ומרים חשבו שהקב"ה הסכים עמו מצד שהוא פרש קודם לכן. והיינו שהם חשבו שכיון שפרש מאשתו לא רצה הקב"ה לכופף אותו לחזור אליה, אבל באמת משה טעה, והקב"ה גילה להם שהוא הסכים עם משה כלפי הקל וחומר שלו הנוגע למצות עונה, אף שמזה יצא פטור גם לפריה ורביה. ומיושב היטב מפני מה אי אפשר ללמוד ממשה, משום שעיקר הנידון במשה היה על מצות עונה, אלא שלאחר שנפטר מעונה ממילא נפטר מפריה ורביה.

וזהו הטעם שהחתם סופר על התורה דן רק מצד עונה ולא מצד פריה ורביה, כיון שעל זה היה כל הנידון. וזהו טעם החילוק בין תלמיד חכם שרוצה לקיים מצות עונה לפרקים שאז לא צריך להימלך באשתו, לבין אם רוצה לבטל לגמרי. משום שביטול עונה לגמרי נחשב ביטול האישות, ואין היתר לתלמיד חכם לבטל אישות, פרט למשה רבינו.

ומיושבת קושיית המהרש"א משום שאפשר לומר שכל זמן שלא הותרו בעונה לא חל חיוב פריה ורביה, אלא שהמהרש"א סבר שכיון שהותרו בפריה ורביה בעל כרחך שהותרו גם בעונה, כיון שצורת החיוב של פריה ורביה היא על ידי מצות עונה [ואולי אפשר להעמיס כן בכוונת הרמב"ם (אישות טו, א)].

וממילא מיושבת קושיית הבית שמואל, למה מועילה מחילה של האשה רק לאחר קיום מצות פריה ורביה, משום שלפני קיום המצוה חל על האדם שני חיובים: חיוב פריה ורביה כלפי שמיא הנעשה על ידי מצות עונה, וחיוב עונה כלפי אשתו. אבל לאחר קיום המצוה

ובפתחי תשובה (שם) כתב: "ועיין בספר ברכי יוסף מהגאון החכם החיד"א ז"ל דניחא ליה לחלק דאם קיים פריה ורביה אינו חייב לבעול בכל עונה אלא משום לערב אל תנח סגי לעתים רחוקות רק שלא יניח לגמרי". וצריך ביאור נקודת החילוק.

ד. והנראה לומר שהנה כבר הוכיחו האחרונים שמצות עונה ומצות פריה ורביה הינם שתי מצוות שונות. מצות פריה ורביה היא מצוה לעשות מעשה המביא ילדים לעולם, ומצות עונה זהו חיוב מחיובי הבעל לאשתו, שחלק מצורת החיים של בעל ואשתו מתבטא על ידי מצות עונה [ובעיקר מקור החיוב של עונה, והאם הוא מדאורייתא או מדרבנן, והאם הוא נלמד מלאו או מעשה, יעויין במרחשת (חלק ב סימן ט אות ד ואילך), ובאוצר הפוסקים (סט, ה אות ב, עמוד קל) ולא עת האס"ף].

וזהו הטעם שיש מצות עונה אף במעוברת ובפסק ווסתה [וכמו שמבואר בפוסקים, ויעויין ברבינו האריז"ל (שער המצוות פרשת בראשית ד"ה חומרות, עמוד ז) ובשו"ת רב פעלים (א, ח)].

אלא שנראה שמצות פריה ורביה תלויה במצות עונה, דהיינו שגדר ציווי התורה על פריה ורביה הוא על בעל שיש לו אשה [ואף שהרא"ש (כתובות א, יב) כתב שאפשר לקיים פריה ורביה בפילגש, והובאו דבריו בבית שמואל (כו, ב), יעויין בקרבן נתנאל שם. ואין כאן מקומו. אך פשוט הדבר שיש לחלק בין יציאת ידי חובת המצוה בדיעבד לבין עיקר הציווי לכתחילה].

וממילא נחלקו בית שמאי ובית הלל האם מצות עונה ומצות פריה ורביה תלויים זה בזה. דעת בית שמאי שמזה שמיא פרש מאשתו אחרי שנולדו לו שני בנים, מורה הדבר שנחשב שקיים מצות פריה ורביה. אמנם בית הלל סברו שמיא פרש מעצמו מצד דין עונה, שהוא סבר שאין הוא מחויב בעונה, מצד הקל וחומר שדרש, וממילא נפטר ממצות פריה ורביה.

9
ולסחור בתפילין ומזוזות, וע"כ דגם מצוה שאינו חיוב לעשותו הו"ל עוסק במצוה ונתמעט מבלכתך בדרך והאי לאו לכת דידך הוא.

וכן מבואר דנקט בנתיבות המשפט סי' ע"ב סק"י"ט ש"כ דאפילו למאן דס"ל משום פרוטה דרב יוסף, מ"מ בגבאי צדקה לא פטרינן ליה מעשיית מצוה מה"ט, דלא שייך פרוטה דרב יוסף רק במקום שעוסק במצוה שהיא מצות עשה ומוטלת עליו בחיוב ואסור לקבל עליה שכר, כגון בהלואה או בהשבת אבידה, אבל צדקה החיוב מוטל על כל אדם ליתן צדקה, דאם היה מצות עשה להיות גבאי צדקה היו כל ישראל מחוייבים להיות גבאי צדקה כו', והממונים רשאים לקבל שכר על זה, לא שייך בזה פרוטה דרב יוסף. והביא ראיה לזה מב"מ נח, א השוכר את הפועל לשמור את הפרה והזרעים דאם אין נותנים שכר שבת לא הוי אלא שומר חינוס, ולא הוי ש"ש משום פרוטה דרב יוסף, ועל כרחך הוא מטעם שכתבתי, דאין עליו מצות עשה להיות שומר לפרה ויכול ליטול שכר על זה.

[ועפ"י ראייתי שהעירו דמבואר הא דלא אמרי' שכל שומר חינוס הוי ש"ש, שהרי פשוט דבשעה שמקבל הפקדון אינו עושה מצוה חיובית, דהא ביבמות דף קט. תני בר כפרא לעולם ידבק אדם כו' ויתרחק משלושה דברים מן המיאון ומן הפיקדונות ומן הערבונות, ובאמת הריטב"א לא הקשה אלא מניעור הפקדון דהשתא כבר מחיוב בזה].

[אכן יש להקשות, דנושאי ארונו של יוסף שנאמר בהם פטור עוסק במצוה, אי"ז מצוה שמחוייב בה כל אחד ואחד. וצ"ע,]

והנה י"ל דהכי ס"ל להראב"ד, דאין פטור עוסק במצוה אלא במצוה שמחוייב בעשייתה, וא"כ י"ל דלא תקשי מה שהקי' התוס' דכל זמן שתפילין

נשאר רק את החלק של המצוה כלפי אשתו [וכלפי מצות לערב אל תנח, אין זה חיוב גמור, כמו שכתב החיד"א], ועל כן מועילה מחילה.

הגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

(ו) בעניני עוסק במצוה פטור מן המצוה

ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח וגו' (ט, ו)

א. שיטת הראב"ד דכל שעה שהמשכון בידו

נחשב עוסק במצוה ופטור מן המצוה

הנה התוס' סוכה כה, א וב"ק נו, ב וב"מ כט, א כתבו דלא מיפטר אלא בשעה שהוא עוסק בה כגון טלית של אבידה ושוטחה דאטו אדם שלבוש ציצית או שיש לו תפילין בראשו וכי יפטר מכל המצות.

אמנם ברשב"א ב"ק נו, ב הביא דעת הראב"ד [פרק השוכר את האומנין גבי מלוה צריך למשכון] דכל שהמשכון בידו פטור מן המצוה, והביא על כך הרשב"א מש"כ התוס' שאין שומר אבידה פטור מליתן רפתא לעניא אלא כשעוסק בצורך המצוה שהיא האבידה.

ובביאור דעת הראב"ד י"ל, דס"ל כמש"כ בשו"ת משכנות יעקב סי' נ"א שעמד דבגמ' סוכה כ"ה מבואר דריה"ג ס"ל דהאנשים שהיו טמאים לנפש כיון שבשעת חנייתן היו יכולין לטהר ולא היו חייבין להתעסק בשמירת הארון הוי מצוה קיומית ועוסק במצוה אינו פטור אלא במצוה חיובית.

וביאר בזה השמטת הרמב"ם דין כותבי תפילין ומזוזות דאמרי' שם כו, א הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים לאתויי מוכרי תכלת פטורין וכו' ומכל מצות האמורות בתורה, דהנה הלא אין כל ישראל מחוייבין לכתוב

מ"מ הם בכלל ישראל שנצטוו במצוה זו, ומאי שנא העוסק במצוה שפטור מן המצוה שלא יוכל לומר וציונו.

ואשר י"ל בזה, דשאני עוסק במצוה שנאמר בו פטור על אותו מעשה המסוים, דהרי"ז כמו שיש כאן הוראת החכמים על עשיה זו שפוטרים אותו מלעשותה, ועל כן יש לדון שאינו יכול לומר וציונו על אותו המעשה, ומשא"כ נשים הפטורות ממ"ע שהזמ"ג, אין נחשב כהוראה לפוטורן במסוים בכל מעשה ומעשה, אין שייך אצלן סברא זו.

ז) שו"ת על הפרשה.

מאת: הרב שר שלום עפג'ין הלוי מח"ס סדרת דובר שלום. לע"נ הטהורה של מרן רשכבה"ג הגאון המופלא מורינו שמריהו יוסף חיים קנייבסקי זצוקלה"ה זיע"א.

פרשת בהעלותך.

וְנָה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה וּגְו' כַּמִּרְאָה אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֶשְׂרֵה אֶת הַמִּנְחָה. (פ"ה, פ"ד).

שאלה: מה הראה הקב"ה למשה.

תשובה: דוד הע"ה הראהו הקב"ה ברוה"ק מזמור למנצח בנגינות מזמור שיר אלהים יחננו וכו' כתוב על טס של זהב מופז עשוי בצורת מנורה וכן הראה אותו למשה רע"ה והיה דוד הע"ה נושא זה המזמור כתוב ומצוייר וחוקק במגיניו בטס של זהב כצורת מנורה כשהיה יוצא למלחמה והיה מכויין סודו והיה נוצח אותם ואויביו נופלים לפניו קונטרס מנורת זהב כ"י מועתק מכ"י הרב מהר"ר חיים באכנר זלה"ה בעל אור חדש על דיני ברכות והעיד הרב מהר"ה הנזכר שהוא העתיקו מכתיבת יד הקדש של הגאון מהרש"ל ז"ל ושם כתוב סודות ונפלאות הרמוזות במזמור הנזכר. (מדבר קדמות מערכת ד' אות כ"ב, וע"ע בספרי מגנא ומצלא מש"כ בזה).

וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: {י} דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנַפְשׁוֹ אוֹ בְּדַרְדְּרוֹ רְחִיקָה לְכֶם אוֹ לְדַרְתֵּיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה: {יא} בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֶרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֵהוּ: {יב} לֹא יִשְׂאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְעֵצִים לֹא יִשְׂבְּרוּ בוֹ כָּכָל חֶקֶת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: (פ"ט, פ"י י"א י"ב).

שאלה: מה טעם נקרא פסח שני בשם פסח קטן.

תשובה: א) נראה דהנה במדרש [ריש פ' בשלח] שפסח שני הוא בזכות יוסף והנה במדרש [פ' ויגש] יוסף קטנן של שבטים היה. (שם משמואל – פסח שני).

ב) מפני הרבה קולות שיש בו משא"כ בפסח ראשון. (מלאכת שלמה פ"ק דר"ה מ"ג).

בראשו וציצית בבגדו יפטר משום עוסק במצוה, דהלא אינו מחויב בתפילין אלא זמן מועט של עיקר הנחתן, ובאותו זמן שמניח התפילין אכן ישנו בכלל פטור עוסק במצוה, וכן אינו מחויב ללבוש בגד המחויב בציצית, ואף דמבואר דענשינן עלה בעידנא דריתחא מ"מ אינו חיוב ללבוש הציצית בכל שעה.

אכן השבת אבידה שמחויב בה בכל משך הזמן שהאבידה בידו הריהו בכלל עוסק במצוה.

ויתכן להוסיף בביאור עיקר שיטת הראב"ד דחשיב עוסק במצוה משום דבכל שעה הוא מחויב ליתן דעתו שהאבידה נמצאת במקום הראוי לשמירתה.

ב. ברכת המצוות במקיים מצוה בשעה שעוסק

במצוה אחרת

איתא בשו"ע או"ח סי' תעה סעיף ה אכל כזית מצה והוא נכפה בעת שטותו ואח"כ נתרפא חייב לאכול אחר שנתרפא לפי שאותה אכילה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצוות. ובמשנ"ב בשעה"צ סקל"ט כ' לאפוקי שומר אבידה או משמר המת דאף דהוא גם כן פטור אז מכל המצוות, [ואפילו יכול לקיים שניהם אם צריך לטרוח אחר זה לדעת כמה פוסקים וכדלעיל בסימן ל"ח ע"ש] אם אכל מצה אזי יצא ידי חובתו דהוא איש (ואינו כדאיתא לענין שוטה), אלא שאז לא חייבתו התורה מפני שהוא עוסק במצוה אחרת. וכתב, ומ"מ מסתפקנא אם יוכל אז לברך ברכת אכילת מצה אקב"ו וכו' כיון שהוא אז אינו מצווה ע"ז.

ותמהו בזה [עי' הר צבי ואשר לשלמה] מאי מספק"ל שלא יוכל לברך ולומר וציונו, מאי שנא מנשים הפטורות ממ"ע שהזמ"ג וקיי"ל דמברכות ואומרות וציונו, ואע"פ שהם פטורות

קל"ב דהוסיף שע"פ המבואר בתוס' במגילה ד"ה ע"ב בד"ה שאסורים דנפ"א מדרגתה פחותה מדין הספד וא"כ כ"ש במקום דאסרו הספד דאסור נמי לומר נפ"א וכ"כ בפר"ח שם ס"ז אולם עיי"ש שסיים בדבריו שהכל לפי המנהג). וי"א דיש לומר שהרי מה ענין לא לומר וכולנו טמאי מתים ושיה שפתותינו עלתה בפסח ראשון במקום פסח בזמנו. (אש"א מבוטשטאש בסוס"י קל"א וכ"כ בפמ"ג במשבצ"ז סוס"י קל"א וע"ל באורחות רבינו ח"א עמ' ס"ח בשם הגר"ח ק"ק שליט"א שמרן החזו"א זצ"ל היה מצוה לומר תחנון וכ"ה בספר בין פסח לשבועות). וע"ע בספרי מש"כ בספרי על דיני פסח והמסתעף.

ובגנה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל. (פ"י, פל"ה).

שאלה: מדוע יש נוני"ן הפוכים.

תשובה: (א) עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו, ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות וכו', כדאיתא בכל כתבי הקדש (שבת דקט"ז). (רש"י, וע"ל ברמב"ן שביאר מהי הפורענות הא' והב').

(ב) פירוש על נוני"ן הפוכים כי הצדיק הנוסע להדרך צריך להסתכל אל המקום אשר יבוא שמה שיהיה טוב ולהסתכל ג"כ לביתו שיהיה טוב. (אור לשמים). וידוע דענין נוני"ם הפוכים יש בתהילים במזמור ק"ז עה"כ אוילים מדרך פשעם בענין ד' הצריכים להודות וטעמים לזה הובא ברש"י והבאתי עוד בספרי על תהילים עיי"ש.

וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשֶּׁמֶן. (פי"א, פ"ח).

שאלה: מה טעמו במן.

תשובה: אמרו חז"ל והיה טעמו כטעם לשד השמן א"ר אבהו מה שד זה תינוק טועם בה כמה טעמים אף המן כל זמן שישראל אוכלין אותו מוצאין בו כמה טעמים איכא דאמרי לשד ממש מה שד זה מתהפך לכמה גוונים אף המן מתהפך לכמה טעמים ע"כ. [יומא דע"ה ע"א] ונ"ל בס"ד נפקותא בין מ"ד שד ממש לבין מ"ד שד דד היינו כי החלב שיונק התינוק מן הדד הוא מורכב מכמה מינים יחד דהיינו אכלה האם תבשיל שיש בו בשר ואורז וירקות ויין מעורב ביחד וזה התבשיל נעשה חלב בדדיה נמצא יונק מכל התערובת האלה ביחד ולכן בדד נקיט מוצא כמה טעמים דהיינו טעם בשר טעם אורז טעם ירקות טעם פרי אדמה ומ"ד שד ממש כי השד מתהפך לצורה אחת כן המן מתהפך לדבר אחד דהיינו נתאוה לבשר מתהפך לבשר דוקא ואם נתאוה לתבשיל של בשר שיש בו תערובת דברים אינו מתהפך לכל התערובת ביחד אלא מתהפך להעיקר שבהם דוקא משא"כ למ"ד שד היינו דד שאם נתאוה לתבשיל של בשר שיש בו תערובת דברים אחרים יתהפך לאותו תבשיל ממש דהיינו הבשר עם התערובת דברים אחרים שעמו. (בניהו [למרן הבא"ח] שם). וי"א דהנפקותא דיש ביניהם דמ"ד דדריש שד לשון שדי אשה היו טועמים טעם כל המינים ולא ממשן דומיא דשדי אשה דהצורה היא אחת והחילוף הוא בטעמים לפי מה שהאם אוכלת ומאן דדריש לשון שידים ורוחות דמתהפכים לכמה צורות היו טועמים כל המינים טעמן וממשן דהיה נעשה מן המן צורת האכל שהיו רוצים בצורתו וטעמו אבל חמשה מינים הללו דקישואים וכו' לא היו טועמין אלא טעמן ולא ממשן ודוק. (שמות בארץ – תוספת יוה"כ למהר"מ אבן חביב שם).

הַצֵּאֵן וּבְקָר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אֵם אֵת פֶּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: (פי"א, פכ"ב).

(ג) מפני שאינו נחגג אלא יום אחד. (מלאכת שלמה שם וכ"כ בתויו"ט שם בשם הרמב"ם בפ"ג בפ"ה לה' קידוה"ח).

(ד) לפי שאין בו כ"כ הרבה הלכות כבפסח ראשון. (כנלע"ד).

שאלה: מדוע נתקן פסח שני.

תשובה: למי שלא יכל לעשות פסח במועדו ואינו תשלומין לראשון. (רמב"ם פ"ה מקרבן פסח ה"א).

שאלה: מה טעם לצייו מצות פסח שני.

תשובה: לפי שמצות הפסח הוא אות ברור וחזק לכל רואי השמש בחידוש העולם כי בעת הזאת עשה הקב"ה עימנו ניסים ונפלאות לעיני עמים רבים שראו כולם כי השגחתו גם ויכולתו בתחתונים ויאמינו לעולם ובאמת כל הבאים אחריהם שהוא יתברך ברא העולם יש מאין. (חינוך במצוה ש"פ).

שאלה: מדוע פסח שני קבעוהו לחודש אייר.

תשובה: (א) לפי שבחודש [שמו"ר פ"ג פ"ד, פכ"ה פ"ד] זה כלתה חררה שהוציאו ממצרים. (סידור היעב"ץ).

(ב) לפי שכשמעברין את השנה אז אייר במקום ניסן. (בעה"ט שמות פ"ט פ"י).

שאלה: מדוע נחגג פסח שני יום אחד.

תשובה: לפי שבתאריך יום זה ירד המן. (בעה"ט שם).

שאלה: האם פסח שני נחשב יו"ט.

תשובה: י"א שנחשב ליו"ט מדבריהם. (יעב"ץ בסידורו לחודש אייר בשער היסוד אות כ"א להדיא וכן משמע מדברי ילקוט שמעוני עה"ת פ' פנחס רמז תשפ"ב ובפסיקתא דר"כ פכ"ח ד"ה ד"א יספת לגוי ועע"י שם בהגהות יד שאול סי' ת"א). ויש חולקים דאינו יו"ט כלל. (רש"י עה"ת פ' במדבר פ"ט פ"י להדיא וברש"י עה"ש"ס בפסחים דצ"ה ע"ב בד"ה שאין להדיא וביוסף דעת – דברי שאול סי' ת"א).

שאלה: מדוע היו צריכין לפרשת פסח שני ולא הקריבו בטומאה.

תשובה: (א) לפי ששאר קרבנות שזמנם קבוע דוחים רק את טומאת כהן המקריב לבד אולם מאידך אינן דוחין טומאת בעלים ולכן הותרה אפ"ל בקרבן יחיד משא"כ קרבן פסח שדוחה אפ"ל טומאת בעלים ולכן אין קרבן יחיד יכול לדחות הטומאה ורק ע"י ציבור נדחית. (טורי אבן בחגיגה ד"ט ע"א).

(ב) לפי ששאר קרבנות שזמנם קבוע אינם נאכלין בטומאה לכן אפ"ל קרבן יחיד דוחה טומאה אבל קרבן פסח נאכל בטומאה משום שעיקרו אינו בא אלא לשם אכילה לפיכך אינו דוחה ביחיד כי אם בציבור. (טורי אבן שם).

שאלה: האם כשיבנה ביהמ"ק תהיה חובה הקרבת קרבן פסח שני.

תשובה: תהיה חובת הקרבה אף בזמן ביהמ"ק כיון דנתקן הפסח שני לאלה שלא עשו מחמת אונס עכשיו שאין לנו לא ביהמ"ק ולא כהן וא"כ למה נגרע להקריב בשני דהרי דוקא לענין טומאת נפש אמרה תורה דאין הציבור נדחין א"כ שאר אונסין ודאי דעושין בשני. (יוסף אומין).

שאלה: האם אומרים תחנון בפסח שני.

תשובה: י"א שאין נפ"א בפסח שני. (שיורי כנסה"ג סי' קל"א הגב"י סק"י ובכה"ח שם סקצ"ח וע"ל בשו"ת משנה שכיר סי'

שאלה: מדוע אין שחיטה בדגים.

תשובה: כי השחיטה באה להסיר טומאת העפרוריות שבבהמה שנוצרה מן הארץ, אבל הדגים שנוצרו מן המים שמקורם טהרה אינן צריכין שחיטה כלל אלא באסיפה לבד סגי, והעופות שנוצרו מן הרקק עירוב עפר ומים די להם בסימן א' למיעוט העפרוריות שבהם. ומה שהמים מביאים טומאה על האוכל תמצא מבואר לקמן פר' חקת בסוד הפרה שמתמאה הטהורים ומטהרת הטמאים. (כלי יקר סו"פ שמיני ובמפרשים).

שאלה: האם בדגים יש איסור אבר מן החי.

תשובה: בשו"ע איתא חיו"ד סי' י"ג בהמה חיה ועוף טעונין שחיטה דגים וחגבים אין טעונין שחיטה, והרמ"א בהגה"ה הוסיף [בשם הגהות מימוני פ"א והגהות מרדכי והתוס'] ומותר לאכלם מתים או לחתך מהם אבר ולאכלו אבל אסור לאכלן חיים משום בל תשקצו. ע"כ. ובטעם הדין י"א משום דבפסוק דבו מוזכר איסור אבר מן החי כתיב אך בשר בנפשו ודגים לא אקרי בשר לכן לא שייך איסור אבר מן החי בדגים. (פליתי שם, ועי' בתקון משה). א"נ ע"פ מ"ד בגמרא [חולין דק"ב ע"א] דמסמיכות הפסוקים רק חזק לבלתי אכול הדם ללא תאכל הנפש עם הבשר דרשינן כל שאתה מצווה על דמו אתה מצווה על איבריו ובא לרבות שיש איסור אסר מן החי אף בבהמה טמאה כיון שאתה מצווה שלא לאכול דמו א"כ דגים שאין אתה מצווה על דמו דמותר לאכול דם של דג [כדאיתא בכריתות דכ"א ע"ב] לא שייך בזה נמי איסור של אבר מן החי. (פר"ח שם, ועי' פרי תואר ובהגהות יד אברהם ביו"ד שם, ומה שהקשה ביד יהודה שם ובדעת קדושים ריש סי' כ"ה).

**הַבֶּשֶׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֵם יִפְרֹת יֵאָף יְהוָה תָּרָה בְּעַם נִפְדָּ
יְהוָה בְּעַם מִכָּה רַבָּה מְאֹד. (פי"א, א, פל"ג).**

שאלה: האם בשביל תאוות בשר חייבים מיתה.

תשובה: נ"ל בס"ד להסביר זאת ע"פ משל לאדם שנסע לאמריקא מחמת עוניו והשאיר בארץ את בנו בבית איש כפרי ששיעבד אותו והאכיל אותו שומים ובצלים והילד גדל אצל הכפרי בצער רב לימים חזר אביו עם עושר רב ומצא את בנו במצב קשה מיד לקחו מהכפרי בכח וקנה לו בית גדול עם גינה ופרדסים והשיאו אשה מכובדת והנה הבן במקום להודות לאביו שפדאו מצרות והשפיע עליו כל טוב החל לבכות שאל אותו אביו מפני מה אתה בוכה ענה הבן זכרתי את השומים והבצלים שהאכילני הכפרי הלזה יקרא בן הלא סורר ומורה בן זה וראוי לעונשים כבדים והנמשל הוא הלא עם ישראל נוצר לגדולות לעם רוחני כמאמר הכתוב עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו והקב"ה הוציאם ופדאם מעוני מצרים מכור הברזל והוציאם ברכוש גדול והכניסם לחופה במעמד הר סיני וקבלו את התורה על מנת שיהיו אור לגויים והנה עם ישראל לא זו בלבד שלא הודו על זה אלא עדיין מזכירים את האבטיחים והשומים והבצלים כלומר הם חושבים שלזה נוצרו נמצא שהם מועלים בתפקידם הרם שנאמר עליהם תהלתי יספרו ובכן אוי ואבוי לעם המועל בתפקידו ולכן נענשו. (קול יהודה).

אֵל נָא רַפָּא נָא לְהָ: (פי"ב, ב, פי"ג).

הארה: אמרו חז"ל באותה שעה עג משה עוגה קטנה ועמד בתוכה ואמר איני זו מכאן עד שתתרא מרים אחותי שנאמר אל נא רפא נא לה. (אבדר"ג). כן נהג ג"כ חוני המעגל [תענית דכ"ג ע"א] ומכאן שיש סגולה גדולה בעג עוגה – אל [31] נא [51] רפא [281] נא [51] לה [35] סה"כ 449 ומילוי אותיות עג עוגה כזה: עין [130] גימל [83] – עין [130] ואו [13] גימל [83] הה [10] סה"כ 449. (אוצרות התורה [ח"א]).

"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א**לכל אדם ישנן שאיפות – השאלה רק, למה?**

בהעלתך את הנרות. ברשימי, למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא

היה עמדם בחנוכה לא הוא ולא שבטו אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות.

הנה אמרו במסכת הנגה, אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים להשונה מאה פעמים ואחד. ולכאורה למה לחזור מאה פעמים ואחד, הלא כבר יודע. ולמדנו, שאם יכול לשנות טוב, עליו לעשות זאת. והווינו שכתוב כל אשר תמצא בכוחך עשה. והיינו שאם אפשר יותר זה עדיף.

וכמו בכסף, שמי שיש לו מנה רוצה מאתים, אף שגם מנה זה הרבה, אבל אם אפשר מאתים למה לא להגיע למאתים.

ויהי אנשים, למה ניגרע, הם הרגישו גרעון, ולכן זכו לפסח שני, וכך צריך האדם להרגיש מנוחה, דווקא בבית המדרש, וכמו שכותב רבינו

יונה בברכות, הטעם שאסור לרוץ מבית הכנסת, כי מראה שהמנוחה בחוץ, ובאמת המנוחה בפנים, וכמו שבית המקדש נקרא מנוחה.

והנה כאשר האדם חולה אין לו תאבון, וכאשר בריא יש לו תאבון, ואם ח"י חולה הוא, קשה לו התנועה והוא קצר רוח לשוחח עם אנשים,

ואילו כאשר האדם בריא הוא הולך ורוץ ומדבר עם כל אחד, ומעורב עם הבריות, וכן הוא ברוחניות, כאשר האדם חולה רוחני, קשה לו

הלימוד, וקשה לו עבודת ד', התפילה וקיום המצוות, וכאשר האדם בריא ברוחניות הרי הוא רץ לדבר מצוה, וזו מנוחתו, וכך הוא מרגיש

טוב יותר.

ובמדרש זהו שאמר הכתוב ד' הפין למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, א"ל הקב"ה למנשה לא בשביל שאני צריך לנרות הזהרתך על הנרות אלא לזכותכם, שנא' ונחורה עמיה שרי', וכו' בא ללמדך שאינו צריך לנרות של בשר ודם, וכו' ולמה ציזה כדי לזכותכם, היו ד' הפין למען צדקו, ע"כ.

ולפי זה י"ל שטא דמתאוננים מאחר שאהרן הכהן הראה שאיפה לרוחניות, זכה למצוה כזו שמורה ענין זה שד' הפין למען צדקו, והוא נפלא.

והנה הרמב"ן עמד מזה המעלה המיוחדת של המצוה ההולקת הנרות, ואולי י"ל דהמעלה שזכה אהרן למצוה שמורה ענין זה, שד' הפין למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.

והנה הכתוב עשה לו סימניות ליהי בניסוע, לומר שאין זו מקומה, ורק להפסיק בין פורענות לפורענות, וכבר הבאנו במקום אחר מתוס' במסכת שבת דף קמ"ז, להפסיק בין פרשה דייסעו מהר ד' – כתינוק הבורח מבית הספר, לפרשת מתאוננים.

והנה יש לומר שישנו קשר בין חטא דייסעו מהר ד' כתינוק הבורח מבית הספר, ובין החטא דמתאוננים, דהיסוד הוא אחד, שכאשר האדם מתאונן, זהו מפני שהושב, שכביכול הקב"ה לא עשה לו כל צרכו, וממילא חושב ג"כ שהתורה שהוא מקיים היא על חשבוננו, ולכן נסעו מהר ד' – כתינוק הבורח מבית הספר, וכמוכן שהי' בזה תביעה דקה מן הדקה, אולם התביעה היתה כתינוק הבורח מבית הספר והולך לו, וזהו משורש אחד, שהסר הכרה שאהבת עולם בית ישראל עמך אהבת, תורה ומצוות אותנו למדת, כי מאהבת ד' עמו נתן את התורה.

וכבר הבאנו בזה הרמז שיש בהננין ההפוכין, מהכלי יקר, דיישראל נמשלו לננין, והיינו לדגים, וכאשר הדג הפוך זה סימן לא טוב, כי הדג אוהב מים, וכלל ישראל המצב הבריא שלהם הוא שמחפשים תורה, וי"ל דלכן נהגו ישראל לומר בהוצאת ספר התורה והכנסתו ויהי בניסוע ובנחה, להזכיר ענין זה, שהוא מפסיק ענין חוסר השאיפה, וכן מה שנהגו ישראל לומר אחר דרשות ולימוד התורה ופרקי אבות, רבי הנני' בן עקשי' וכו', להראות אהבת ד' שבחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו.

והנה כאשר אדם מקבל קריאה לעבודת המלך, הוא שואל מדוע אני, אולם כאשר מישחו זוכה בפרס גדול הוא אינו שואל מדוע אני, ואדרבה, אחרים שואלים למה אני לא, וכאשר האדם מקבל קריאה לעבודת ד', השאלה האם הוא שואל למה אני, או להיפך שאומר תודה שכחרתם אותי.

וכאשר האדם מזמין בעל מלאכה הוא שואל את הלקוח מו סיפר לך עלי, ואז כאשר יפגוש יאמר למספר, תודה ששלחת אלי אנשים, אבל יש ענינים אחרים שזה ענין של רכילות, כי יהי' לו טענות מדוע שלחת אלי אנשים. והנה כאשר האדם מציע לחבירו עבודה הוא זוכר אותו לטובה שנים, אבל אם מציע לו עבודת ד', האם הוא גם אסיר מוכה, וזהו שאנו אומרים רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

וגדולי ישראל מאז ומעולם היו בבחינת דג במים, שכל חיותם בתורה.

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק קי"א "מי יותר מצווה על ואהבת לרעך כמוך?"

סקירה קצרה ועניינית של המשימה האחרונה:

צארטיל ואמה נוסעות למירון כדי לקרוע שמיים להצלת חיים שלום, צארטיל חלמה לאחרונה כי האבא רבי שלמה זלמן ז"ל התגלה לה ומסר לה כי חיים שלום זקוק לרחמי שמים מרחבים במאבק האחרון כנגד הסטרא אחרא שמנסה להותיר אותו בידיה, הוא מבטיח לה שזהו הניסיון האחרון ואם תתגייס ביחד עם אמה בתפילה של ג' ימים רצופים תוכל לשבר את כבלי הנחשת שאזקים אותו חיים לתא שביו.

זו משימה לא פשוטה, בימים ההם (שנת תשי"ג) שהות כזו הייתה מסירות נפש מעין כמוה, מה עוד שהדרך להגיע למקום קשה ביותר כמעט ולא הייתה תחבורה למקום לצורך זה היו צריכים להשיג רכב שיסיע כשלושים איש שכולם יתארגנו למסע כה קשה הלך ושוב, הקושי הגדול ביותר, להפוך את דעת האמא שהייתה עד עתה שלילית לחלוטין, עתה נתבעת היא לשנות את דעתה על חתנה לחלוטין, ולא עוד, אלא להתפלל עליו משך ג' ימים במערת התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי זיע"א.

צארטיל נטלת על עצמה את המשימה, בתחילה היא לא מספרת לאמה כי הנסיעה היא עבור חיים שלום, האמא מבינה כי היא נוסעת להתפלל על עצמה שתזכה לשידוך, האמא מסכימה ונוסעת בתמימות למחות הקושי להיות מחוץ לבית פרק זמן כה ארוך, רק לקראת סוף הנסיעה היא שומעת מצארטיל על המשימה.

הבשורה תופסת אותה בצורה קשה מאד, אבל לאחר מאבק עם עצמה היא מנסה לזרום, אבל זו משימה קשה מאד, קשה לה להפוך את דעתה השלילית על החתן לשעבר, איך תקבל אותו כחתן מחדש כשהיא סבורה שהוא חולה נפש קשה מלבד דעות כוזבות שנתפס להם ה' ירחם, היא מוכנה שבתה תתחתן עם אברך אלמן פלוס ילד אבל לא עם חיים שלום, אבל כשהיא חאה איך בתה לזקחת את המשימה בשיא השלימות, היא מרגישה כמה היא קטנה מול בתה, ומנסה לפקוח את עיניה ולקבל את חיים שלום לפרק ב'.

רב נפתלי הרטשטיין מתגייס להציל את בן דודו מידי השוטים האכזריים, הוא יודע שאין סיכוי שארה"ב תתערב בענייני מדינה אחרת, אבל הוא לא נואש יש לו תוכנית מבריקה איך להפעיל לחץ אדיר על ממשלת ישראל כדי שתשחרר את חיים שלום מהכלא. אנו מקרא בנשימה עצורה את תכונתו המבריקה של רב נפתלי עד גמירא, איך בחוכמה מופלאה הוא יעמיד את נציגי ישראל בפני שוקת שבורה.

~~~~~

הרעיון הגדול של רב נפתלי הרטשטיין:

רב נפתלי הרטשטיין הצליח לסדר לעצמו פגישה עם הנשיא בלשכתו בווינגטון הרבה יותר מהר ממה שחשב, הנשיא שמע רבות על רב נפתלי ומאד העריכו, יצא לו לדבר עמו מספר פעמים וגם עקב אחרי פעולותיו ורשם לעצמו כי הוא אדם מועיל וחבל שאינו חבר במפלגתו.

כשקיבל את הבקשה למפגש שמח, הוא נתן למנהל לשכתו הוראה לאשר לו "ויזיט" (ביקור) בלשכתו באחד מימי השבוע הפחות עמוסים.

רב נפתלי הגיע מוכן לביקור עם כל הקלסרים שהכין, הוא ידע על פה את כל הטיעונים שעומדים בפניו, הוא התכונן לאתגר את הנשיא בנושא הכי רגיש שלו.

כשנכנס ללשכה המתין לו ראש הלשכה מרטין סמפלר שהיה שחום עור מאד, ניכר היה שמוצאו הוא איטליני- לטיני, הוא הוא הכין כסא מהודר עבור רב נפתלי אבל רב נפתלי לא התיישב עד שלא בדק ממה הוא עשוי, רק לאחר שהיה ברור לו שהוא עשוי מחומרים סינטטיים בלי שום תערובות חשודות התיישב במקומו, מרטין היה מופתע מעולם לא ראה תופעה זו, רב נפתלי נתן לו הרצאה קצרה על נושא השעטנז' הראש הגוי לא תפס בדיוק מה הבעיה אם הכסא הוא מחומר כזה או אחר, אבל הוא ציין לעצמו, כי הסנטור שעומד מולו הוא אדם בעל ערכים והם עומדים בסולם הגבוה של הנהגותיו.

לאחר מיכן הביא לו משקה צונן ופירות וקד קידה עמוקה תוך שהוא מתנצל בפניו שהנשיא עדיין מתעכב, הוא ביקש את הקלסרים שבידו כדי שצוות הנשיא יוכלו לעבור עליהם תוך כדי, רב נפתלי התכונן למצב כזה, הוא הכין לעצמו גיבוי על כל מה שנתן על כל צרה שלא תבוא.

כעבור מחצית השעה נכנס הנשיא יחד עם ראש הלשכה ומזכירו האישי. רב נפתלי קם לכבודו במלוא הדרת הכבוד ולחץ את ידו בכל הכבוד הראוי, הוא ידע את כל גינוני הטקט וידע לתמוך באופן שיראה מכובד אבל לא חנפני.

הנשיא הורה לרב נפתלי לשבת על מקומו, השיחה החלה בצורה שגרתית למדי אבל לאחר דברי הנימוס ניגש רב נפתלי אל התכלית, הוא שלף את הקלסר המקביל שברשותו והציג לפני הנשיא מספר גזירים שבחר להראותם לנשיא.

הקטע המרכזי נע סביב האירוע הקשה שהיה בגבול מקסיקו ארה"ב, כאשר קולונל ג'רמי בורדר נאלץ לסגת ולהשאיר את הגבול פתוח לחלוטין, בפעולה זו חדרו למעלה מעשרים אלף מהגרים לא חוקיים שכעת מסבים כאבי ראש עצומים לשלטונות.

"ובכן מה לך ולכל זה?" שאל הנשיא בחשדנות.

כאזרח ארה"ב נאמן קשה לי להשלים עם תופעה זאת ועוד תופעות נוספות שאתמקד בהן בהמשך, שגורמות לאבטלה עצומה בין דורשי העבודה הנאמנים שלנו, החלטתי לגייס כמה עשרות סנטורים וחברי קונגרס מכל גווי הקשת הפוליטית, כדי לחוקק חוק הגירה נוקשה שיוכל לסלק אפילו מי שכבר תקע מושבו, אם נוכל להוכיח שהוא לא פרודוקטיבי, יש לי עוד כמה גרסאות אך לתת לחוק הזה שיניים איתנות וחזקות, כדי להוציא את כל המסתננים אל מחוץ לחוק".

"איי דאנט בליב- אינני מאמין" אתה הדמוקרט ממפלגת הדמוקרטים הולך להיות שיא הרפובליקני?! פער הנשיא את פיו בתימהון. איך כל זה נפל עליך?"

"אני חושב בצורה שונה, בפני עומדים האינטרסים של ארה"ב כמדינה ריבונית לפני כל האינטרסים המפלגתיים, יש דברים שצריכים להיות בראש מעיינותינו מעבר למסגרת המפלגתית הצרה".

הוא פרס רשימה של תיקונים בחוק שיכולים לתת שיניים חזקות לחוקי ההגירה ולאפשר למשטרת הגבולות להגביל את מספר דורשי העבודה שאינם מועילים, הוא צירף רשימה של סנטורים וחברי קונגרס שהתחייבו אישית לרב נפתלי הרטשטיין ורוברט ריצ'פילד יו"ר הסנאט להעביר את החוק בהקדם האפשרי.

הנשיא התפעל מהכושר היצירתי של רב נפתלי שידע למצוא כל פרצה בחוק ולתת מענה הולם וגם להראות שהחוק אינו נוקשה מדי, דבר שיאפשר גם את הסכמת המפלגה הדמוקרטית שנקרעת בין נאמנותה למדינה לשיטה הליברלית.

"חבל שאיך חבר במפלגה שלי, היית יכול לטפס מעלה ואולי להיות "סגן הפרזידנט" אם תהיה חרוץ אמליץ עליך מאד" הצטחק הנשיא שטפע קורת רוח מהמפגש המעניין.

הוא ישב שרוע בכורסתו כשידיו משוכלות סביב ראשו, מלא תהיות לרוח הפטרוטית של הסנטור ומה מונח מאחורי המפגש הזה. הפעם כבר לא היה קרבי אם יהיו כאן מניעים אחרים, הנושא של ההגירה היה בדמו הוא חייב להצליח במאבק הקשה בו נתונה ארה"ב שנים רבות, ההיסטוריה תדון אותנו לכף חובה אם לא יסתום את הפרצה.

לאחר אין ספור מחשבות ביקש לדעת מה המניע הנסתר שמאחורי כל העניין.

רב נפתלי היה ערוך לזה, הוא לא ניסה להתחמק באלגנטיות אלא סיפר לנשיא בצורה ישירה וכנה שיש כאן גם אינטרס אישי שהוא חייב לפעול בו ולזה הוא זקוק לעזרת הנשיא, זו אמנם נגיעה אישית אבל היא טהורה לחלוטין, כשישמע הוד מעלת הנשיא את כל הפרטים יבין את עומק העניין לצורך העניין הוא יעזור לנשיא בתחום שלו כדי שהלה יעזור לו בתחום שלו

"אני מקוה שהנשיא לא מעורב בפלילים כי אם כן שכח מק" הזהיר הנשיא במלוא הרצינות

"חלילה וחס אני מדבר על עוולה שנעשתה והיא זועקת עד לב השמים" הבהיר רב נפתלי.

"הבה נשמע" כרה הנשיא אוזן סקרנית למדי.

רב נפתלי גולל את הסיפור הכאוב על לויטנט [סגן] מולי פלד [חיים שלום] בן דודו האומלל שנתן בצורה כה אכזרית בכלא אימתני לא נודע בלי משפט, נראה שדנים אותו למאסר ללא הגבלה, בשל רגשות נקם קשות, הוא כואב את הכאב הגדול של המשפחה, בפרט של האם האומללה שמתמודדת שנים רבות עם חוסר הידיעה מה נעשה בבנה הבכור.

"אני מבקש מהנשיא שיתערב בעניין ויש לי את הרעיון איך לעשות זאת" סיים דבריו כולו מלא תקווה שהנשיא ייעתר.

"הבה נשמע איך אתה חושב שנצליח לתמוך את ישראל בנושא הסבוך?" הצטחק הנשיא מפשיר כולו, הוא כבר היה מודע לניסיון הראשון של רוברט יו"ר הסנאט, עתה הוא רואה שמאחורי הכל ניצב הסנטור נפתלי הרטשטיין שמצטייר בעיניו כאדם ישר לב, הוא לא קומבינטור כרוברט, אם הוא מתגייס לעניין, הוא פועל אך ורק ממניעים אנושיים בלבד.

"אני יודע שמדינת ישראל הגישה רשימת רכש רצינית ביותר עבור צבאה, היא זקוקה לנו בגדול, כל פריט שהיא מבקשת איננו מוצר לוקסוס אלא צרכי קיום, אבל אנחנו לא חייבים לתת להם את כל אשר הם שואלים בלי להציב להם תנאים. אני מבקש מהנשיא להציב אותי בין אלו שאמורים להיפגש עמם כדי לאשר את העסקה, אני כבר אדאג לתמוך אותם עם הבקשה לשחרר את בן דודי מולי [חיים שלום], הבה ננצל את הסיטואציה העדינה כדי לחלץ אותו מהכלא" הציע רב נפתלי.

"חחחחח אני נהנה מהראש היהודי שלך, יופי אתה יהודי וככה זכותך אכן לפעול עבור בן משפחתך, יהודי זה סיפור אחר, כל עם ישראל אחד לא משנה מה היא אזרחותו, כולכם חטיבה מושלמת שמורכבת מהרבה פריטים שנמצאים בארבעה רוחות השמים. אני מתנה איתך תנאי, אם אתה משריין לי את החוק המורכב הזה שיוריד ממני את כאב הראש הנורא, אני ממנה אותך להיות בין אנשי שינהלו את המו"מ של הרכש ונותן לך את הפריבילגיה המלאה לתחמן אותם כהוגן.

אבל שוב...אני לא עומד מאחורי זה, אתה צריך לראות, לא לסבך אותי באף פרט, אם יצטרכו את האחריות האישית שלי, זכור אני לא בתמונה, עליך להתמודד עם כל ההשלכות של העניין" סגר הנשיא את הנושא תוך טפיחות שכב חזקה על כתף הסנטור היהודי.

רגע המשבר ואות העידוד.

ביום השלישי כבר משעות הבוקר חשה צארטיל איך המתח גואה בתוכה, ההתלהבות הגדולה שאפפה אותה בתחילה כבר אינה איתה, פיה יבש לחלוטין והמילים בקושי יוצאות מפיה, גם אחרי שהרטיבה את שפתיה במטפחת לחה, לשונה דבקה לחיכה, פרקי התהלים נאמרים בלא אותה חיות שציינה אותה בתחילה.

חרדה תקפה אותה, האם יש כאן איזה איתות משמים שכל המאמץ העילאי אינו נושא פירות? יאוש חזק השתלט עליה, האם השליחות נכשלה? היא לא עמדה בלחץ הגדול שתבע את שלו, גופה סחוט לחלוטין מעמל היומיים שינקו את כל החיוניות של הגוף.

היא מסתכלת לעבר אמה שיושבת לא הרחק ממנה, היא רואה אותה כמעט מעולפת מרוב חולשה, מאמץ שני הימים הטביע את חותמו עליה, ראשה נשטמ מדי כמה דקות מרוב עייפות, היא מתעוררת שוב וממלמלת כמה מילים ושוב חוזר ראשה וצונח על ספר התהלים.

צארטיל חשה את האימה משתלטת על לבה, אבוי שתיהן לא מיצו את המקסימום שנדרש מהן, כעת אפילו לא עשו את המינימום, היום האחרון והמכריע לא עמד בשום קריטריון, היא ואמה בקושי מסוגלות למלמל את פרקי התהלים, מי יקרע עתה עבורו שערי שמים? האם החמיצו את השעה? מי יודע אם תזדמן לו עוד הזדמנות נוספת, ה' ירחם?

הכל הולך אחר החיתום, אם אלו הפירות, המשימה הוכתרה ככישלון מהדהד.

בצהרי היום חשה צארטיל מועקה עצומה, לפתע נתקפה בבכי בלתי נשלט, היא חשה שאינה יכולה לשלוט בעצמה, זעקה מרה התפרצה מפיה לתוך חלל המערה: "טאטע זיסער אין הימל, שיק שוין דיא ישועה צו דעם ליידענדיגער ארעסטאנט חיים שלום בן אסתר, ער זאלל געהאלפן ווערן אין גיכען און ארויס געהן פון דיא פינסטערנישט וואס נעמט איהם ארום אזוי פיהל צייט-אבא מתוק בשמים, תשלח את הישועה לאסיר הסובל חיים שלום בן אסתר שיוושע במהרה ויצא מהחושך שאופף אותו כל כך הרבה זמן".

לפתע חשה יד מעודדת נחה על כתיפה.

"טייערע צארטיל וויין נישט אזוי שטארק, איך פיהל אז סיא שוין גאר נאנט דיא ישועה, גאר אין נאנטען וועט מען באקומען א'דיכטיגן ענטעפר פון הימל, ער וועט אויפגערכעט ווערן און ארויס געהן פון דיא ביטערע טורמע- אל תבכי כל כך חזק, אני מרגישה שהישועה קרובה לבוא בקרוב נקבל ע"כ אות מהשמים והוא יצא מהכלא המר".

צארטיל נרעדה, היא לא זיהתה את הקול, מי זו האשה שאומרת לה זאת? היא מעפעפת בעיניה ולפתע רואה היא את גב' אסתר פינקלשטיין אווזת בידיה תהילים כשפניה בוהקות באור יקרות, כדמות קמאית שלא נמצאת בעלמא הדין. היא נראית מעודדת מאד, בטוחה היא בכוח התפילה שפועלת את פעולתה ואינה שבה ריקם.

צארטיל התפלאה שלא הרגישה בה עד עתה, במשך שלושת הימים שנמצאת במערה לא ראתה אנשים מעבר לאלו שהיו עמה בהסעה, היא בטוחה שלא הגיעה יחד עמם בהסעה, כנראה שאף היא קיבלה אות מבבלה ז"ל להרעיש ולהפוך עולמות כדי לשבור את חומות הסט"א. יתכן שהגיעה רק היום למקום, אולי בהסעה פרטית, מי יודע אם לא נשלחה משמים לעודד אותה בשיברונה שלא תתמוטט אחרי הלחץ הגדול, יש לאמא הצדיקה כוחות גדולים שמחזיקים אותה עד עתה, למרות כל הקשיים שעברה עד עתה לא איבדה את התקוה, יש הרבה מה ללמוד ממנה איך להתמודד עם הקשיים.

הקריאה של האמא נסכה בצארטיל כוחות מחודשים, היא חשה שהאות הזה נשלח לה משמים, היא השליחה להעביר לה מסר שמימי שהתפילות עושות שלהן גם אם עדיין לא מרגישים בכך.

***

"לא תעמוד על דם רעך".

משלחת הרכש נפגשה עם נציגי הממשל במלון היוקרתי "The Plaza New York" הם ישבו באחד החדרים המרווחים ביותר, מטעם הממשל ישבו כחמישה עשר איש וכמספר הזה מהצד הישראלי, הוגשו להם משקאות מכובדים וסיגרים יוקרתיים, ההתחלה הייתה לא רשמית, כדי להקל על ההתחלה, התנהלה לה שיחה קלילה באנגלית אוקספורדית, (רמה גבוהה במיוחד ומשתמשים בה בעיקר דיפלומטים בכירים) הנציגים הישראליים ידעו את השפה אבל לא ברמה כה גבוהה, מפעם לפעם התרחשו אי הבנות שגרמו לצחוק משני הצדדים.

לאחר חצי שעה התחיל החלק העסקי הכבד, האלופים צור ואבן הוציאו מתיקיהם את דפי הרכש, הם הגישו לראשי המשלחת האמריקאית, הללו נטלו את הדפים ועברו על הבקשות שהיו מלווים בתצלומים של כלי הנשק כדי שלא תהיה טעות בזיהוי הבקשה.

רב נפתלי הרטשטיין ישב צמוד לראש המשלחת סם פרקר, הוא היה לבוש בכובע קש רחב תיתורה שהסתיר חצי מפניו, הוא לא בלט בתחילה, המגמה הייתה לא לעורר בעיות בהתחלה כדי שתיווצר אווירה חיובית, ברגע שיגיע הרגע המתאים יש לו מה לומר, הוא הכין את הרקעים ואת המסמכים שיגיש להם בהתאם.

סם פרקר בחן את כל הבקשות, היו כאן בקשות בסכומי עתק שהתאימו למדינה גדולה כמה וכמה מונים מהמדינה הזעירה והחדשה, הוא פער את עיניו בתימהון רב, למרות שהייתה לו ידיעה כללית על רשמית הרכש, אבל כשהגיע שלב הפירוט נרעש, יש להם מושגים מעל ומעבר להשגות של מדינה זעירה כשלהם.

"עבור מי אתם רוכשים את כל כלי הנשק, לפי כמות הבקשה מדובר כאן ב"מעצמת על" שעושה שדרוג מקסימלי" הפטיר סם פרקר כשהוא מתזז את דבריו בסרקזם מושחז, הוא היה מתואם היטב עם רב נפתלי הרטשטיין, שהדריך אותו להניח את המוקשים הראשונים, רק כשהעסק יתחמם יכנס רב נפתלי לתמונה.

"האלוף צבי (צ'רה) צור היה מופתע מהתגובה הצוננת שקיררה את האמבטיה, האיתותים הראשונים שקיבל מכל הנוגעים בעסקה הראו בבירור כי הצד האמריקאי לא יערים קשיים רציניים אפילו שהעסקה לא קטנה, נאמר לו על ידי הצינורות הדיפלומטיים שהם באים למשהו פורמלי לחלוטין, מה פשר התגובה הצוננת הזאת?"

"אני חושב שהרכישה היא מינימליסטית ביותר, אנו עומדים מול שלושה צבאות חזקים שמגובים בעוד לכל הפחות שני צבאות שהם כעין "פרוקס" (שרת שבא לעזר) שלהם.

במלחמת העצמאות נלחמנו בעור שינינו, על פי דרך הטבע היינו יכולים להפסיד את הכל, היה נס ענק ממרומים שהצבא שלנו שנלחם בחירוף נפש הצליח לגבור על צבאות שהיו עדיפים עליהם עשרות מונים, הלא תסכים עמי שאנחנו לא יכולים לשקוט על השמרים.

האויב מולנו לא נואש מתוכניתו להשמיד את מדינתנו הקטנה שמשמשת המקום היחיד שצריך לקלוט את שארית הפליטה של העם היהודי שכמעט נכחד בשואה האיומה, כיום אין ליהודים מקום, הם נרדפים בכל מקום, זו ארצנו מאז הוקם לעם לפני שלושת אלפים ושלוש מאות שנה, יש לנו את הקושאן לך, בספר הספרים של היהודים "הבייבל" (התנ"ך) תוכל לקרוא פרקים שלמים על ההבטחה של בורא העולם לאבי האומה כי ארץ כנען היא הארץ שמובטחת לצאצאי אברהם אבינו, לפני כאלפיים שנה בא אויב חזק וכילה את ארצנו והחריב את הסמל היהודי שלנו "בית המקדש" שציין אותנו כעם הנבחר, מאז אנו מטולטלים בכל העולם נרדפים על צווארנו, עד לשואה האיומה שכמעט כילתה את כל העם היהודי.

הגיע הזמן להקים את העם היהודי מחדש, אנחנו השליחים של העם היהודי, הוא חייב להיות חזק ומרתיע את אויביו, כדי שלא יעזו להתחיל במלחמה נוספת שחלילה וחס תשמידנו מעל פני האדמה. לאור זאת הבקשה שלנו מצומצמת מאוד ולגיטימית ביותר" סיים את דבריו כמעט נחנק מרוב התרגשות.

סם פרקר ראש המשלחת נדהם לשמוע את המילים של האלוף צבי צור, הוא דיבר בפתוס רב והסביר היטב את הבקשה שנראתה אכן לגיטימית מאוד. הוא הסתכל במבוכה על נפתלי, הוא זקוק לו כעת, אין לו בקנה מה להשיב לראש הרכש.

רב נפתלי נטל את המיקרופון, הוא השיב לראש הרכש באנגלית מצוחצחת: גנרל חשוב ביותר, שמענו את הטיעון שלך, עם כל זאת אנו חושבים שהבקשה די מפולפלת, גם אם תקבלו 50% מהבקשות אתם די מסודרים, יש לנו הערכה מודיעינית מדויקת שגם אם תקבלו רק את מחצית הרכש תוכלו למגר את אויבכם, ידוע שמי שנלחם על ביתו יש לו את הכוח לגרש את המתנכל לו והוא לא שווה כוח לו.

המתנכל אינו נלחם על חייו וחירותו, הוא מבקש "לוקסוס" (מלבד הפלשתינאים שנלחמים גם הם על אדמתם היתר לא גרו בה מעולם, הם לא עוזרים לאחיהם לצאת מניוונם, מטרתם רק שנאת יהודים ותו לא) מי שנלחם על שלו יש לו את הכוח ללחום על ביתו, לכן די לכם באישור מחצית בקשתכם, יש לנו אלף ואחת בקשות נוספות מהרבה מדינות שחברות בברית שלנו, אם ניתן לכם את כל מבוקשכם, לא יהיה לנו את הבסיס לחמש את יתר חברותינו, אנחנו לא יכולים להעדיף מדינה אחת על פני כל קר הרבה מדינות".

האלוף דן אבן קיבל פתק נסתר, יד נעלמה הגניבה לו את הפתק באופן שאיש לא הבחין בכך כדי לעדכן אותו בידיעה חשובה ביותר. הוא הסתכל בפתק במהירות, נכתב בו בכתב יד מרושל.

"אותו חצוף הוא יהודי חרדי ששמו נפתלי הרטשטיין, הוא כלל לא שייך למפלגה הרפובליקנית, הוא סנטור דמוקרטי שמשום הצטרף למשלחת, עליכם לקום ולזעוק, אך יתכן שדווקא יהודי יערים קשיים לבקשה כה לגיטימית"

האלוף היה ממש בהלם הוא לא האמין למראה עיניו, הוא העביר את הפתק במהירות לאלוף צור. אלא שעניו החריפות של רב נפתלי לא פספסו את הקטע הנסתר, הוא הבין שיש מישהו שדואג להדליף פרטים חשובים אודותיו כדי להשיב כנגדו מלחמה שערה.

ההתקפה אכן לא התאחרה להגיע, אלוף צור הגיב בקול כעוס: "אדון נפתלי היקר, כיהודי שאמון על שמירת צו התורה "ואהבת לרעך כמוך" אני אחוז בתדהמה אך אתה מתכחש לצו העליון של הבורא שציווה לדאוג לאחזק היהודים, הם צריכים להיות בראש מעייניך, רק אחרי כן עלך לחשוב על יתר הסובבים, אנחנו טוענים שמה שביקשנו אינו לוקוס אלא משמש אותנו כחלק חיוני ביותר במשימה הקדושה, לחזק ולמצב את המדינה הקטנה שלנו שמתמודדת מול צבאות חזקים ביותר חקוקה לנשק הרתעתי.

אנחנו לא יכולים להסתפק ברוגטקה (מקלעת) שתזרוק חלוקי אבן כפי שעשה חזד המלך עליו השלום כנגד גוליית, אי אפשר לדחוש מאתנו לסמוך על ניסים, הרי אתם בעצמכם אומרים שאסור לסמוך על ניסים, לא בכל יום מתרחשים ניסים ולא הכל ראויים לניסים, צריכים לבנות תשתית טבעית שניתן יהיה לגבור על האויב בצורה טבעית, את זה לא נוכל לעשות אם תקצצו לנו חמישים אחוז מהרכישה".

רב נפתלי הבין שיש לאנשי המשלחת אדם שעוזר להם מאחורי הקלעים, איש לא היה אמור לדעת כי הוא צורך למשלחת שבאה לדון עם אנשי הצבא הישראלי וודאי לא את שמו הפרטי, היה מישהו שדאג להעביר את המידע כדי להשיב מלחמה כאשר ינסה להשים מכשולים. אבל אין לו מה לפחד, עליו לענות להם במטבע משלו.

"יפה לשמוע דברי תוכחה על הצו של "ואהבת לרעך כמוך" גם אני בא לכאן כדי לקיים את המצווה הזאת של "ואהבת לרעך כמוך" ולא עוד אלא באתי לקיים מצווה חשובה ביותר של "לא תעמוד על דם רעך".

המילים שזרקו לעבר המשלחת הישראלית פגעו במשלחת שלא הייתה מוכנה לק.

***

שמואל איש חמודות

קווים לדמותו של הרה"ח איש החינוך והחסד רבי שמואל קלירס ז"ל

מנופה של ירושלים עיר הקודש נעקר בשבוע שעבר, אילן מרהיב ורב פארות והסתלקה לה דמותו של אחד משופרי בני ירושלים, החסיד הוותיק ואיש האשכולות רבי שמואל קלירס זצ"ל, אחד מגדולי המחנכים בדור האחרון שמסר נפשו על החינוך התורני ברחבי ארץ ישראל והעמיד אלפים של תלמידים-מחנכים. במותו נחתם דור מפואר של זקני חסידי טבריה ותם דור נכדי הגה"ק רבי משה קליערס זצוק"ל רבה המפורסם של עיר הקודש טבריה.

רבי שמואל נולד ביום ה' אדר תרצ"ג בטבריה לאביו הרב החסיד רבי אברהם מרדכי בן הגאון הצדיק רבי משה קליערס זצ"ל, רבה של העיר טבריה ומח"ס 'תורת הארץ' ו'טבור הארץ', ולאמו מרת באבע יוכבד מרים בת החסיד רבי משה קליער זצ"ל מנקיי הדעת שבצפת.

בפרק הזמן ההוא ביקר בארץ ישראל האדמו"ר מסלונים הרה"ק ה'בית אברהם' זיע"א, בביקורו האחרון לפני הסתלקותו הפתאומית בר"ח אייר תרצ"ג. הרבי שימש בברית כמוהל וסנדק גם יחד וגם קרא את שמו 'שמואל' על שם אביו בעל 'דברי שמואל' מסלונים.

רבי שמואל התחנך בטבריה על ברכי זקני חסידי סלונים שהיו בה, וכל ימיו היה מספר ומפליא במעלתם ומספר על גודל חסידותם ופרישותם. בהיותו כבן 15 הוכרחה משפחתו להימלט מטבריה לבני ברק בעקבות הפרעות שחוללו בה הישמעאלים, או אז נכנס ללמוד בישיבת חכמי לובלין' אצל מרן בעל 'שבט הלוי' הגר"ש וואזנר זצ"ל למשך שנה אחת והיה מראשוני תלמידיו. משם עבר ללמוד בישיבת 'בית אברהם' סלונים אצל רבו האדמו"ר ה'נתיבות שלום' זצוק"ל והיה מבכירי תלמידיו. הוא דבק ברבו כל ימי חייו ובכל עת היה חוזר מאמרותיו, דברי תורתו, ושיטותיו החינוכיות. למעלה מזאת: בכל הנהגותיו ראו בו את הדרך החסידית המושרשת של דורות הראשונים.

בשנים האלו גם דבק בדודו זקנו הרה"ק רבי מרדכי חיים (הרמ"ח) סלונים זי"ע, רבם של חסידי סלונים בין השנים תש"ו-תשי"ד, למד עמו רמב"ם בחברותא ושימשו רבות. הוא והרה"ח רבי יהודה לייב סלונים, בנו יחידו של רבי מוטל היו היחידים שנכחו בעת יציאת נשמתו של רבי מוטל בי"ב טבת תשי"ד.

באותה שנה בא בברית הנישואין עם רעייתו הצדקנית מרת לאה ע"ה, בתו הבכורה של עמוד החסד הגה"צ רבי אשר פריינד זצוק"ל מייסד "יד עזרה" ויחד הקימו בית בירושלים על אדני התורה היראה והחסד. ר' שמואל דבק בחותנו רבי אשר פריינד בכל מאודו והסתופף רבות בצילו. כל ימיו היו שגורים על פיו רבים מאמרותיו של חמיו סיפורי עובדות נדירים והגדרות מופלאות ששמע מחמיו.

לכל אדם ישנה השליחות המיוחדת שלו בעולם, ושליחותו של רבי שמואל הייתה בשדה החינוך שהיה אז מוזנח ועלוב. כל מהותו וכל הנהגתו היו של איש חינוך. כל ימיו עסק בחינוך ומכאן לקח את דרכו המיוחדת בחינוך. בעודו אברך צעיר החל לעסוק בהוראה וקצרה הייתה דרכו עד שהתמנה לשמש כמנהל תלמוד תורה 'בני ציון' בירושלים מיסודו של רבי משה פרוש. תלמידיו הרבים מאותם שנים, זוכרים אותו לטובה ומפליאים בשבחו גם לאחר עשרות שנים. תלמידים רבים מציינים, כי רק בזכותו המשיכו לישיבות קדושות והקימו בתים של תורה.

שדה החינוך היה אז ללא כללים וללא פיקוח, ורבים מבין המלמדים דאז, לא ידעו כיצד להתנהל עם התלמידים, וגם לא היו להם שום כלים כיצד מתמודדים עם תלמידים. רבי שמואל אזר כגבר חלציו וחולל מהפכה חינוכית ששינתה את פני החינוך התורני בארץ מן הקצה אל הקצה. הוא הקים את 'המכון למורים' כדי להדריך ולחנך מחנכים, לייקר את מעמד המלמדים ואת תפקידם, ולתת להם כלים מקצועיים. הוא עמל בזה עשרות שנים, והרחיב את שלוחות 'המכון למורים' לביתר, בבית שמש, אשדוד, חיפה ועוד ערים. אלפי מחנכים ורבבות תלמידים חבו לו את גידולם החינוכי ובזכות לימודיהם במכון למורים, הפכו למחנכים היודעים כיצד ללמד. ברבות הימים חיבר את הספר 'החינוך אתגר', המהווה יצירת מופת של מאמרים חינוכיים עמוקים ויסודיים והדרכת הורים ומחנכים. כן שימש כאחד ממנהלי החינוך העצמאי במשך שנים רבות.

במילים אלו ביטא זאת אחד מנכדיו:

'בשנים ההן, תפקיד המלמד לא היה מכובד אף בעיני נושאי. במקרים רבים אברכים לא יוצלחים הם ששימשו בתפקיד זה ורק בודדים היו ראויים להגדרת 'מצדיקי הרבים ככוכבים', בעוד המלמדים שלא הגיעו להוראה ומורים - גורמים נזקים חמורים לתלמידיהם בהווה ובעתיד. בשל כך נשא רבי שמואל עיניים להכשרת מלמדים על מנת שהמשמשים בקודש יידעו כיצד לעשות זאת; איך להטיל משמעת, איך להעביר חומר ואיך להקנות חווייה לימודית. ומאחר שכל ימיו היה איש מעש, לא נשאר רק בציפייה, וקיים בעצמו 'אומר ועושה'.

פעם סיפר על יהודי נכבד שרקם איתו תוכניות שלמות להפצת אור היהדות בקרב עולי רוסיה, אך מכל התוכניות לא יצא דבר. "על הרב מפוניבז", אמר, "אומרים שהוא היה 'איש חזון'. על אחרים לעומת זאת מלגלים שהם בעלי דמיונות. אתה יודע מה ההבדל בין איש חזון לבעל דמיון?" הסביר בנימה אירונית-טבריינית, "איש חזון הוא זה שמוציא את הדברים לפועל ולא רק משאיר אותם כדמיון החולף ברוח". וככל האמור בו היה זה בבחינת 'הוא היה אומר', לפי שכל חייו עסק בעשייה ולא ברקימת חלומות ודמיונות. הוא הקים אפוא את 'המכון למורים' שתפקידו היה להכשיר את המלמדים לתפקידם (וברבות השנים גם סייע להעלות את שכרם בצורה ניכרת, מה ששיפר את טיב הניגשים ליטול עליהם את אדרת התפקיד) ולאורך עשרות שנים שקד על הפצת הבשורה של הכשרת מלמדים ומורים בכל רחבי הארץ. כך רחב ליבו כשהביקוש להכשרה זו גבר והוא התבקש לפתוח סניפים ושלוחות באשדוד, בחיפה, בביתר, בבית שמש ובעוד ערים ואזורים בארץ.

היה איש מעש שלא ביטל רגע בחייו, ותמיד הטיף לניצול הזמן ושלא לאבד אף רגע בחיים. כל מהותו וכל הנהגתו הקרינה חינוך כמו גם חסידות מופלגת. עבודת התפילה שלו וגם עבודת האכילה שלו היו לאות ולמופת כיצד צריך איש יהודי להתנהג. אכילתו הייתה דוגמא כיצד ניגש איש יהודי לשולחן, בשבת וביום חול, והופך את שולחנו למזבח. גם בתקופה האחרונה כשגופו נחלש, התאמץ בכל כוחו להתפלל בדבקות כמונה מעות, והתעקש לעמוד ברוב חלקי התפילה לפליאת סובביו.

בספרו 'החינוך אתגר' הוא מפרסם מכתב אותו קיבל ממורו ורבו האדמו"ר ה'נתיבות שלום' בעודו נער שלא מלאו לו 16, בו הוא ממריץ אותו בין היתר לנצל את הזמן. "היסוד הראש והראשון", כותב לו רבו, "הוא לחוס על הזמן ולהישמר מרגע בטלה והוא ענין רגילות ואשרי לך אם תתרגל מימי הנעורים לא לבטל זמן. ואם ההתחלה יהי' קשה, מכאן ואילך יערב ויבושם לך מאוד". לפי ההיכרות שהייתה לנו עמו, ראינו איך הזמן היה יקר אצלו בתכלית, ניכר היה שקיבל ואימץ את הוראת הרבי היטב. דייקן היה, לכל מקום אליו

